

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

XI. évfolyam – 2016. június-július

Menyhárt József festő- és grafikusművész emlékezete

Új Ady Endre-szobor Debrecenben

Boros Attila, Komiszár János, Kozma István,
Szabó András kiállításai

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

*Buka László, Pálffy Julianna, Nagy Gábor Miklós írásai;
Csontos János publicisztikai kötetről*

MÚZEUMI KURÍR

*Új Kölcsey Ferenc-mellszobrot és Gulyás György-domborművet
kapott a cívisváros;
„Külön mítoszvilág” – alkotó nők Anarcon*

Kulturális és művészeti hírek;
folyóirat- és könyvszemle

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

72. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC
folyóirata

Debrecen, XI. évfolyam; 2016. június–július
(72. kötet; 54. megjelenés)

A KÜLÖN SZERZŐI NÉVVEL NEM JELÖLT KÖZLEMÉNYEKET ÍRJA,
VALAMINT SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VITÉZ FERENC

ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.

+36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
a *www.licium.hu* oldalon és az *Országos Széchényi Könyvtár*
Elektronikus Periodika Archívumában (*www.epa.hu*)

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a **163/2314/2/2011.** számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 72. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2016. JÚNIUS 1-JÉN VOLT.

ABSZTRAKTOK

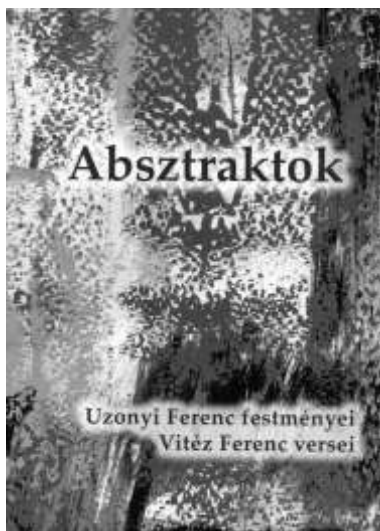
SZÍNES VERSES ALBUM

UZONYI FERENC FESTMÉNYEIVEL

ÉS VITÉZ FERENC KÖLTEMÉNYEIVEL

A KIÁLLÍTÁSSAL EGYBEKÖTÖTT KÖNYVBEMUTATÓ
A DEBRECENI AGRÁREGYETEM AULÁJÁBAN VOLT
MÁJUS 27-ÉN – AZ ESEMÉNYRŐL SZÓLÓ BESZÁMOLÓ
OLVASHATÓ A FOLYÓIRATBAN.

A KÖTET MEGRENDELHETŐ 1.500 FT-OS ÁRON
(PLUSZ POSTAKÖLTSÉG)

Kövér József:
FERDE ESŐ

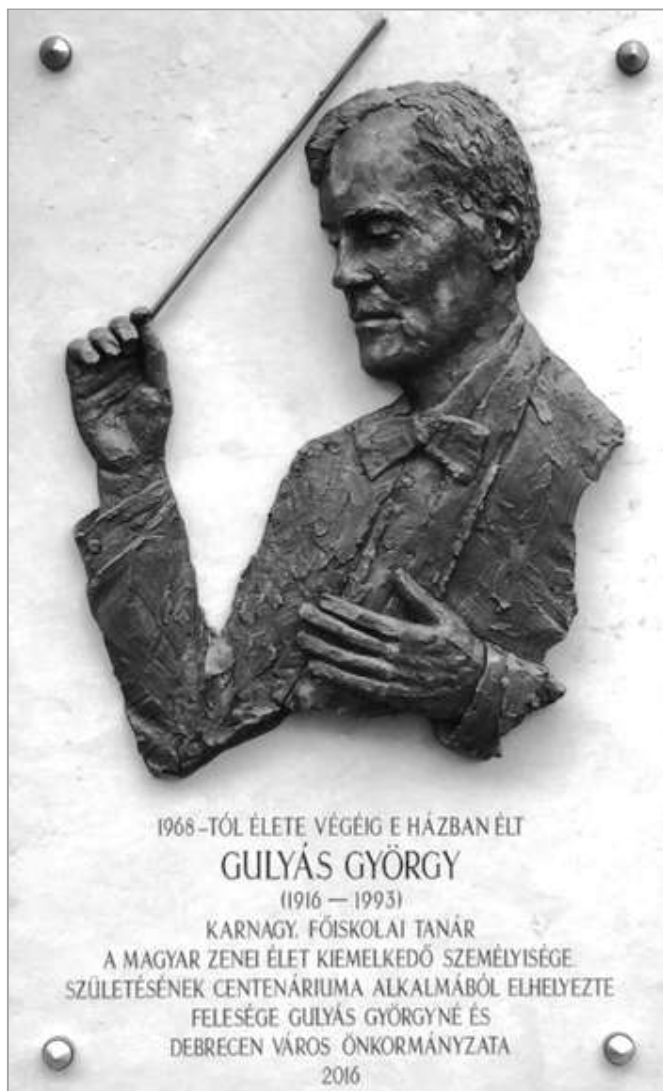
Megjelent Kövér József harmadik könyve (egyúttal az első regénye) *Ferde eső* címmel a debreceni Füge Kiadó gondozásában. Kövér Józsefet szobrászként ismerik, 2013-ban azonban *Nem tudtam*, 2015-ben pedig *Második részem* címmel versei szintén napvilágot láttak. – A szerző már a regény folytatását írja (én még csak lapzártakor olvasom, s beszámolok róla a folyóirat következő, nyár végi számában).

*JÓZSA SÁNDOR PORTRÉJA – MASITS ISTVÁN
FESTŐ- ÉS GRAFIKUSMŰVÉSZ ALKOTÁSA*

A portét az alkotó – Tenky Dezső grafikus társaságában – Józsa Sándor debreceni kiállításának megnyitóján adta át a DOTE Elméleti Galériájában május 8-án.

A debreceni művészek alternatív társulása egyúttal *Az év grafikusművésze* díjat adományozta a Holló László-díjas Józsa Sándornak a grafikai hagyományok megújításban elért eredményeiért.

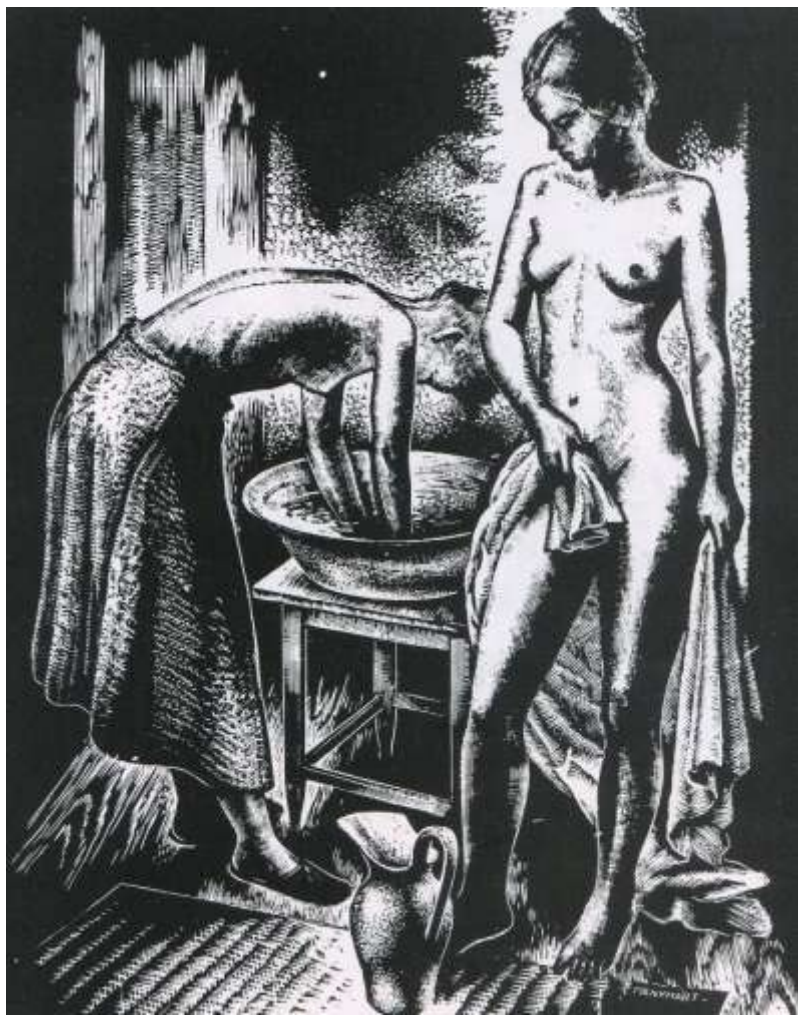

KÖVÉR JÓZSEF SZOBRÁSZMŰVÉSZ
GULYÁS GYÖRGY-DOMBORMŰVE
DEBRECENBEN, A BLAHÁNÉ UTCÁN

(fölvatva: 2016. április 25-én)

MENYHÁRT JÓZSEF (1901–1976)
FESTŐ- ÉS GRAFIKUSMŰVÉSZ EMLÉKEZETE

MENYHÁRT JÓZSEF: MOSAKODÓ LÁNYOK
(FAMETSZET, 1940)

A MŰVÉSZ AKI „SZÉTOSZTOTTA” ÖNMAGÁT

*Menyhárt József emléktáblájának koszorúzásához
halálának 40., születésének 115. évfordulóján*

„Kire vár itt ez a csikó?

Lakatlan rég a házikó.

(...)

Milyen furcsa ló ez, nézzétek: szárnya van!

Repülne, ha hagynák, suhanna súlytalan.

S oda van kötözve a kötőfékszára

– nehogy felrepüljön – a kapufélfára.

Áll a verő napon, várja étlen-szomjan

a szabadítóját, jön-e valahonnan.”

Tóth Endre *Táltos csikó a ház előtt* című, Menyhárt József fametszetes exlibriséhez írt versének részlete a fenti néhány sor. A vallomás készítése, a líra élethangulata és az öröm kifejezése olvasható ki belőle.

S a vallomás, a líra és öröm hármában vélte fölfedezni Menyhárt József művészetének szemléleti-esztétikai hangsúlyait a grafikai alkotásjegyzéket készítő Lenkey István is a debreceni és az országos grafikai térkép rajzolatait megerősítő művész halálának 20. évfordulóján rendezett emlékkiállítás alkalmából megjelent katalógusban.

Menyhárt József, aki szinte az új századdal együtt, 1901. szeptember 22-én született Debrecenben – amikor Ady már elhagyta Debrecent, és Nagyváradról kereste az új irodalom (s majd a Rodin *Gondolkodójával* – a modern élet szobrával – fölismert új élet) lehetőségeit –, az élet minden körülményei között az emberek mellett állt. De hiszen egy művész nem is lehet más, csak emberpárti, azaz: humanista. Öröme is abból fakad, hogy fölismeri az élet ajándékát, amelyet költői formában fejez ki, s amit Sütő András így fogalmazott meg *Anyám könnyű álmot ígér* című könyvében, mikor azt kérdezte az unokahúgtól, hogy miért szereti a verseket: *„Mert én is tudom azokat a szavakat, csak nekem nem jutnak az eszembe”*.

Menyhárt József ismerte, tudta azokat a szavakat és vonalakat, amelyek amúgy nem jutottak az ember eszébe. S festményeiben is visszatekintett az

ősforrásig, az aktig. Hiszen ha a szépséget akarjuk formába önteni, akkor ahhoz a női test a legjobban megfelelő kompozíciós keret. S az öröm kifejezéséhez energikus színeket alkalmazott. A színek maguk is a mozgást fejezték ki a képeken. Az akvarellek pedig ugyanezt a színekbe fogalmazott örömet sugározzák. Olykor a bánat is belopakodott az örömbbe, s ahogy a lírát körbefonta a tragikus érzetek sora, és a szimbolikus festői kifejezés is nagyobb hangsúlyt kapott.

MENYHÁRT JÓZSEF FESTMÉNYE:
ELHAGYOTT UDVAR (1968)

Menyhárt Józsefet elsősorban grafikai munkássága emelte be a magyar képzőművészet első vonalába. A grafikai életmű – amely ugye kevésbé hivatkozik a színre –, mégis az élet legteljesebb színeit képes fölmutatni a fekete-fehér világ megjelenítésével. 1935-től volt az Ajtósi Dürer Céh tagja, Varsótól Chicagóig, Stockholmtól Rómaig, Hamburgtól Párizsig előbb grafikaival, metszeteivel, majd kisgrafikai műveivel, exlibriseivel aratott sikereket. A mozgalmas nemzetközi grafikai élet ellenére a rá jellemző „sok-sok szemérmes halkság” van jelen a lapok sebző-gyógyító, beleérző atmoszférájában. A beleérzés és kisugárzás tehát egyaránt minősíti ezt a művészetet, mondhatni: a szimbolikus impresszió, a hangulat és az expresszív, feltörő indulat, a létezés kérdéseivel való szembenézés feszíti végig Menyhárt József művészetét.

Bényei József (a Tóth Árpádtól kölcsönzött „...Kevés azúrral” című portréjában, melyet a művész 1967-es kitüntetése alkalmából írt) lírai költőnek nevezte azt a Menyhárt Józsefet, „aki nem teremt nagy összeütközéseket, a valóságból a tragédiát nem akarja fölmutatni. – Mintha attól is félne, hogy a fölmutatásával fájdalmat okoz embertársainak”. Noha 1926-ban készített első fametszete a *Gond* címet kapta, és a nehéz faasztalnál ülő apa, a gyermekét a karjában tartó anya a vonalakban is töredezett sorsot jelképezte, Menyhárt

József ezt a gondot előbb döbbenetté, aztán a tisztaság és tisztesség, a szelídség és a szeretet jegyében is felelősséggé alakította át. Ebben a felelősségben mindig vezérszólam volt a mélyről fakadó és egeket ölelő humanizmus.

Sokan gondolták róla: türelmével és a közös ügyet mindig a magáé mögé soroló mentalitásával képes kiegyenlíteni a feszültségeket és ellentéteket. Nem mindig sikerült, és éppen azért nem, mert következetesen föl vállalta a fiatal és ismeretlen tehetségek ügyét is. Az ígélet mindig fontosabb volt számára a pillanatnyi érdeknél – talán ezért maradt oly egyedül a Déri Múzeum megbecsült s szeretett restaurátoraként is? Ide egyébként, hivatali munkáját föl váltva, Sőregi János hívására került 1945-ben; a következő hét évben a – több mint 30 résztvevővel indult – debreceni képzőművészeti szabadiskola alakrajztanára volt; 1956-64 között kiállításokat rendezett, és tanulmányokat írt a Déri Múzeum évkönyveibe is.

Lenkey ezt írja róla: „Munkásságát világos, fegyelmezett fogalmazásmód, őszinteség, olykor melázó, olykor kesernyés hangvétel” jellemzi (a már említett „szemérmes halság” mellett). „Vallomás, líra, öröm, fájdalom együtt sorakozik a képeken.” Az eszményekhez való hűséget emelte ki Tóth Endre, közte például a szegényekkel való azonosulást, a tények regisztrálásán túl a látható világ értelmezését.

MENYHÁRT
JÓZSEF
EXLIBRISEIBŐL

Erre is a grafika volt a legalkalmasabb, az alkalmi fametszetek és kisgrafikai vagy exlibris-műfajok (Várkonyi Károly mellett) a legjelentősebb debreceni magyar grafikusművésszé emelték – nem hiába tartja a műfajban, valamint a szemléletben is meghatározó elődjének Várkonyit és Menyhártot a Debreceni Grafikusművészek Ajtói Dürer Egyesülete.

Tóth Béla (1981-ben, a Menyhárt József halálának 5. évfordulóján megjelent) monográfiája egyaránt nagy hangsúlyt helyez a festői és grafikai életműre, külön tárgyalja a metszeteket, rajzokat, exlibriseket, alkalmi grafikákat. (*Macska a műteremben* című 1939-es, a chicagói kiállításon is díjazott, a gyönyörködés örömet sugalló metszete majdnem nyolc évtized múltán is hiteles, modern képzőművészeti nyelvezettel fogalmazza meg a létezés és az alkotás, a hely és idő viszonyát, dilemmáit.)

MENYHÁRT JÓZSEF METSZETE: MACSKA A MŰTERMBEN (1939)

Legnagyobb elismerést a grafikáival aratta, a nemzetközi képzőművészeti áramba is a kisgrafikák és exlibrisek révén került be. „Kiváló ismerője volt a mély- és magasnyomású technikáknak. A fény-árnyék játékkal mozgalmassá, drámai kompozíciókat hozott létre, plasztikus hatást keltett. Grafikáinak színskultúrája a fény-árnyék gazdag átmenetén alapul. Több önálló albuma jelent meg. [...] Debrecen krónikása lett. Az utcák, terek csendes életét ábrázolta [...] szilárd szerkezetességgel.” – „Idevágó munkáiból az elmúlt [...] Debrecenének igen gazdag képeskönyvét lehetne összeállítani” – írta Tóth Béla (s hozzátette: „kevés olyan alkotó művészt ismerek, aki ilyen tudatosan vállalta volna a feladatot, hogy szétossza önmagát”).

S szintén Tóth Béla helyezte el őt a magyar művészet palettáján ekképp: „Holló László drámai szemlélete, erőteljes színvilága, szenvedélyes ecsetkezelése mellett ő a líraiság halk hangjait szólaltatja meg művészete minden tényezőjével. Szelíd, szemlélődő, töprengő lírai alkat vonásai sejtnek föl alkotásai mögött.”

A grafikusok ezt már megtették, de érdemes volna Menyhárt József halála 40., születése 115. évfordulóján újragondolni Tóth Béla azon fölvetését is, miszerint Menyhárt és Holló munkássága „alapja, kiindulása lehetne egy debreceni festőiskolának”, olyan szemléletet tükrözve, amely Gulyás Pált is jelenvalóvá teszi a helyi és egyetemes értékek párbeszédében.

Menyhárt József halálának 40. évfordulója arra is emlékeztet, hogy a debreceni talaj és a gyökerek képesek világfát is táplálni. A harmóniakeresés vagy a gondkerülés is állásfoglalás: az érzékenység vitalitásával lehet teret adni a kézműves finomsággal kísért, a csönd mélyéről is folyton fölzakató életörömmel. Mert a művész nemcsak a tapasztalatokban, az ismeretek átadásában, hanem az örömben osztja szét a legjobban önmagát.

Az elmúlt másfél évtized debreceni grafikai eredményei pedig azt mutatják, hogy talán nem voltak hiábavalóak Menyhárt József erőfeszítései.

(Elhangzott 2016. május 17-én,
Menyhárt József debreceni
emléktáblájának koszorúzásán)

MENYHÁRT JÓZSEF METSZETEIBŐL

„A SZÍNHÁZBAN - - - ÉN AKKORIBAN VALÓSÁGGAL LAKTAM”

Győrfi Ádám Ady Endre-szobrát avatták Debrecenben

Csaknem 120 év telt el, és szoborvalóságával Ady Endre most ismét a nagybetűs Életet hirdetheti tovább, ifjú költőként és debreceni újságíróként a 150 éves színház és a megújulást éljenző fiatalság között. Ady a zilahi református gimnáziumi érettségi vizsgája után 1896 őszén iratkozott be a Református Kollégium jogi karára. A millenium idején „szemmel látható nyugalmas jólét ömlött el a városon”: megélnéül a színházi élet, az irodalmi hagyományokat buzgón ápolta az 1890-ben megalakult Csokonai Kör; a négy napilap mellett egy hetilap is megjelent Debrecenben.

Ady a jog iránt nem nagyon lelkesedett, ám ekkor még a kapcsolatot sem kereste a debreceni irodalmi élettel. Sokat olvasott, és a kollégiumi környezetben fogant az a mély Csokonai-élmény, amely meghatározta életét és költészetét. Csokonai örökösének tartotta magát, ezzel mintegy a sorstól vezérelve haladt a modern költészet felé. A nem túl sikeres első, 1896/97-es tanév után – a szülői akaratnak engedve –, tanulmányait a budapesti jogi karon folytatta, 1898 szeptembere azonban már megint Debrecenben találta a költőt. A jogi előadások helyett a debreceni lapoknál kopogtatott.

Verseit közölte a *Debreceni Reggeli Újság*, főmunkatársa lett a *Debreceni Főiskolai Lapok* című folyóiratnak, s aktívan bekapcsolódott a debreceni ifjúság társasági irodalmi közéletébe. Megszülettek az első, már a későbbi Ady hangját jelző, balladás tömörségű, egyszerre emlékező és drámai jellegű tárcanovellák is. 1898. november végén írja édesanyjának: nem tett le a jogi tanulmányok elvégzéséről, de őt soha nem elégítette ki a törvényszéki vagy főszolgabírók békés, nyugodt életének reménye – „nekem izgalom, hír, dicsőség kellett [...] Én teljesen az irodalomnak szentelem az életemet”. Az év utolsó három hónapjában, a debreceni lapokban, mintegy 40 írása jelent meg, és 1898. december 19-én a *Debreceni Hírlap* munkatársa lett.

A korabeli debreceni újságok érdeklődése és kínálata nem maradt a városhatárokon innen, hanem az egész magyar irodalomról képet adott, s „felvillant a távoli nyugat másízü irodalmának horizontja” is. Ady elsősorban a színház világa iránt érdeklődött. Néhány kisebb írást követően hamar eljutott a felismerésig, hogy a drámaírónak akkor is az igazságot kell képviselnie, amikor az igazság kellemetlen. Komoly drámai irodalmi és esztétikai tanulmányokkal készült a színikritikusi munkájára. Nemcsak a témaválasztásról, hanem a

műfajról és színpadi nyelvről, a színház által közvetített morálról is írt. Ha kellett, dicsért, ha kellett, keményen bírált.

Tóth Béla írta Ady debreceni időszakáról: „... nemcsak kötelességet, szó-rakozást jelentett számára a színház, hanem műveltsége, látóhatára tágulását is segítette. [...] Ady mind a prózai, mind a zenei művek területén széles skálán tekintheti át kora színműirodalmát, opera- és operett-leltárát. Zenei ismereteit szinte itt alapozza meg.” Közben pedig végezte a napi újságíró-robotot: további több mint 20 színházi, 110 politikai és közéleti cikket, félszáz alkalmi krocki-verset, mintegy 40 komoly költeményt jelentetett meg. A *Debreceni Hírlap*ban saját karcolat- és jegyzetrovatokat alakított ki. Számos példa bizonyítja Ady humorát, humán- és demokráciapárti, gyakorta iróniával teli kritikáját, elvi következetességét, ahogyan egy magasabb erkölcsi rend szerkezetével méri a hétköznapi emberi tényezőket.

„A színházban --- én akkoriban valósággal laktam” – írta az ifjú Ady Endre. Amikor emléke a szobor jelenvalóságával együtt újjászületik a színház közepében, az ifjú színi növendékek és humán tehetségek iskolája előtt, mintegy megtestesíti a büszke elhatározásokat, a körömszakadtáig vitt ideákat, a nagy célok és a hétköznapi áldozatok idejét.

A padon ülő, 21 éves költő életnagyságú bronzalakja a köztéri szobrászatban egyre jobban kedvelt elképzelést követi. A szobor szerves része nemcsak a térnek, hanem az élő lakókörnyezetnek, az emberek mindennapi életének is. Nagyobb jelentőségű a megfelelő térválasztás, valamint az a művészi elképzelés, hogy a szobor milyen módon csalogassa maga mellé az embereket.

A nagyváradai Holnaposok szoborcsoportjában szintén föltűnik Ady Endre, és van ott egy üres szék, ahová le lehet ülni. – Itt pedig egy padon kínál maga mellett helyet a költő. A bal kezében könyv, amit nemrég olvasott, és talán épp a színházból kijövő színésznőket figyeli. Szívja magába a betűkben testet öltött értékes múltat, amelyből okulni kell, és minden ízével, egész delejes tekintetével benne él a jelenben. Átöleli gondolataival és lelkével is a karfát, az üres teret, ahová le kell ülnünk. Ez az intim gesztus egyúttal bátor tett is: aki Ady mellé leül, előbb talán csak játszik, ám aztán vállalnia kell a költővel kötött barátság következményeit – újra kell gondolnia például az Ady élete és műve által hordozott értékeket és eszméket. A messiási elhivatottságot, a hazaszeretetet és európaiságot, az áldozatkérést s az áldozatvállalást, múlt és jövő viszonyát.

És azon is el kell majd gondolkodnia, hogy mikor és hogyan, miért szerette vagy nem szerette Debrecen. Ady Endre Debrecenben a maradandóságot és

az értékagyományt tisztelte, a maradiságot, a vaskalaposságot és tekintélyelvűséget azonban elvetette. Elgondolkodhat a mai fiatal vagy meglett korú debreceni polgár és turista egyaránt azon is, amit a költő Kiss Tamás fogalmazott meg Adyról. Hogy Ady talán azért nem szerette Debrecent – a „zsíros várost”, Nagyváradról visszatekintve –, mert nem sikerült azonnal és teljesen meghódítania.

Meghódította azonban, ha nem is azonnal – erről tanúskodnak a tiszteletere rendezett ünnepi alkalmak –, az Ady Társaság pedig az utókor teljes irodalmi rehabilitációját hirdette. Az itt eltöltött rövid pályakezdő időszak végérvényesen összekötötte a várost és a Csokonainak a modern magyar költészetről szóló álmát beteljesítő Ady Endrét.

A szobor fölállítását az Ady Endre Gimnázium igazgatója kezdeményezte. Régi vágyuk volt, hogy szobrot kapjon a névadó költő. A felújított Ady parkot épp' egy évvel ezelőtt, 2015 tavaszán adtuk át, s mondhatni, ez lett Debrecen egyik leghangulatosabb tere. A gimnázium és a város vezetése egyetértett abban, hogy itt lenne méltó helye a szobornak, mely nemcsak az iskola és a színház között lévő teret, hanem az egész várost is új értékkel gazdagítja.

A megvalósítás egy olyan példás összefogásról tanúskodik, mely az állami, az önkormányzati és civil szféra együttműködését bizonyítja: az önkormányzat és a Nemzeti Kulturális Alap mintegy 5-5 millió (4,8 és 4,9) forintos támogatása szegődött az Adyák Alapítvány által összegyűjtött mintegy másfél millió (1,3) forint mellé.

A névadó Ady költészete, publicisztikai-irodalmi munkássága a gimnázium értékrendjével szintén rokon, a fiatal Ady Endre a mai ifjakat is ösztönösen szólítja meg.

GYÖRFI ÁDÁM ADY-SZOBRA
A DEBRECENI ADY-PARKBAN

Ezt az összhangot s a fiatalok támogatását a városvezetés kifejezte azzal is, hogy a szoborkészítéssel a debreceni Győrfi Ádám szobrászművészt bízta meg. Számos alkalommal bizonyította tehetségét a fővárosi éremkurzusokon elnyert első díjaival és a 2014-es Debreceni Tavasz Tárlat fődíjával – pedig még csak a pálya elején áll. Öt évvel ezelőtt avatták első köztéri műveit (Kis-újszálláson, Hajdúdorogon, Ebesen), s hamarosan három új művét üdvözlölte a közönség Püspökladányban, Hajdúhadházon, Hajdúdorogon, s négy alkotása Budapestre került. Dombormű, ivókút, mellszobor szerepelt munkái között, ám eddigi főművének ez az Ady Endre-szobor tekinthető.

Sorsvárosa volt Adynak Debrecen, hiszen itt születtek meg azok a döntései, melyek egész életét meghatározták. Ady a miénk is, a szoborral pedig azt is kimondjuk: ha nem is azonnal, de örökre meghódította Debrecen.

A publicisztikakutatók közt nincs vita arról, hogy Ady Endre újságírói működésének figyelembevétele nélkül nem lehetne megérteni és megírni a 20. századi magyar sajtó történetét. Újságírói tevékenysége azonban – bár cikkei és kommentárjai vagy kritikái gyakran szenvedélyesen lírai töltésűek s írójuk által bevallottan is költői hangvételűek voltak, a szubjektív vallomások mellett alkalmazva például a szimbolista költői elemeket, az ismétlődő fokozásokat és oppozíciókat – nem lett egyenrangú párja a költészetének.

Amikor a *Huszdik Század* című folyóirat kért tőle cikket, a *Közönség és publikum* címmel tartott előadását ezekkel – az újságstílusára vonatkozó ars poétikus – szavakkal ajánlotta a folyóiratnak: „A fölolvadás íze nagyon rajta s benne van, az egész írás szubjektív, verselő írás. De éppen ezért nem tudnék hozzámmalóbbat, vallomásosabbat küldeni a *Huszdik Század*-nak.”

Ady a radikális magyar újságírók példaképe (mások szerint a „bibliája”) lett – stilisztikai-szemléleti szempontból egyaránt. Az egyetemes szellemű polgári radikálisok ugyanúgy tanultak tőle, mint a nép-nemzeti magyar ellenzékiek. Ady a radikális liberalizmus hívének vallotta magát a *Nagyváradai Napló* munkatársaként egy szerkesztői üzenetben, amit 1903 tavaszán fogalmazott, írván: „...némi kis jogcímünk van arra, hogy ilyen természetű ügyekben e lap irányához híven, a radikális liberalizmus szolgálatában vezessünk”.

Versei és újságcikkei az érettségitől kezdve folyamatosan jelentek meg, 1899-től pedig egy évtizeden át szerződött újságíró volt. A *Debreceni Főiskolai Lapokba*, az *Ellenőrbe*, a *Debreceni Független Újságba*, a *Debrecen* és a *Debreceni Hírlap* hasábjaiába írt: a kormánypárti és független ellenzéki lapok egyaránt fogadták cikkeit. Innen a szabadelvű, nagyváradai *Szabadsághoz*,

majd a radikális liberális hangú *Nagyváradi Napló*hoz szegődött, utóbbi lapnak két évre társszerkesztője is lett.

ADY ÉS DEBRECEN – „A KUDARCOK ÉLMÉNYE”

Ady Endre Debrecen-képe a költő születésének centenáriumára megjelent, a debreceni évek termését szemlélő-értékelő összeállítást készítő Szabó Sándor Géza szerint „jól követhetően kudarcok eredményeképpen alakult ki”.

Ady már a diákkori itt tartózkodásakor idegenül érezte magát a városban. Nem ment a jogtanulás, hiányoztak a költői próbálkozásokat elismerő reakciók, s amikor a Pesten töltött egy év után visszatért Debrecenbe – tanulmányaival ismét nehezen haladt –, kompenzációs lehetőségként az újságírás kínálkozott a legalkalmasabb terepnek ahhoz, hogy megélhesse a lelkéből fakadó, a nyilvánosság előtti megmutatkozás vágyát, az istenítő vagy átkozó közönség kegyetlen szigorát vagy mennyekbe röpítő rajongását. Már az első írásai után összetűzésbe keveredett az Ipartestület vezetésével, az Egyetemi Körrel, a színházzal és saját szerkesztőjével is.

A *Debreceni Reggeli Újsághoz* Ady 1898 szeptemberében szegődött, ott voluntörként, azaz fizetés nélküli gyakornokként írta cikkeit. A *Debreceni Hírlap* belső munkatársa lett, dolgozott a *Debreceni Független Újságnak*, a *Debreceni Ellenőrnek*. A konzervatív, a cívisvárosban a legjobban szerkesztett *Debrecen*hez kerülve, élesebbé vált hangja, és bírálta is a várost, Nagyvárad dinamizmusával és nyitottabb szellemével versenyeztetve Debrecen.

Debrecen kétarcúságát Ady akkor érezte meg, amikor „zsíros város”-nak bélyegezte, ám a lelke másik felével úgy vonzódott ide, mint aki csak itt leli meg az *épen maradás* lehetőségét. Ady szerint – pl. a szellemi intelligenciát illetően – a cívisvárosnak félszáz éves a szomszédvárhoz viszonyított lemaradása. A kritikus hang abból adódott, hogy Ady nemcsak idegenül érezte magát itt a kudarcok és sebek, az asszimilálódás nehézségei miatt, de úgy sejtette: a város uralkodik fölötte, miközben ő éppen fordítva szeretné...

Jól érzékeltette mindezt Kiss Tamás a Szabó-féle összeállítás kritikáját írva: „Csakhogy megszeretni Ady számára annyit jelent, mint megváltoztatni, meghódítani. Ebben a körgalléros, kispénzű, lázas szemű voluntörben hallatlan erők készülődnek, álommázsát hord szívéen. [...] Az ő beilleszkedésének lehetetlensége akkor lesz nyilvánvaló, amikor elhagyja a várost. Ő Várral csak ugratja Debrecen, de már új eszményeivel méri.”

Krúdy Gyula irodalmi arcképcsarnokának Adyról szóló fejezetében írta, hogy a régi vidéki zszurnalisztát ebben az időben nihilistának nevezték. Ideált kellett választania minden ifjú hírlapírónak, de Ady nem az Angliából hozottakat választotta, hanem „Csokonai Vitéz Mihály volt az ideálja, akinek levegőjét még mindenütt érezni lehetett azokban az utcákban, amelyek a kollégium háta mögött kanyarognak.” S ezt írta később Krúdy, önnön példáját látva e sorban: „A nagyvárad hírlapíró fitymálva beszélget Pestről, holott majd megveszekedik, hogy Pestre kerülhessen. A vidéki hírlapírói kar bizonyos hierarchiát állít fel a régi Magyarországon: Szeged, Arad, Kolozsvár, Nagyvárad. Körülbelül ez a sorrendje a vidéki hírlapíró álmában abban a ranglétrában, ahol látni szeretné magát.”

Schöpflin Aladár szerint Ady debreceni évei nyomtalanul múltak el, és az igazi változást Nagyvárad jelentette, ahol aránylag fejlett volt a sajtóélet. Ez nem helytálló megállapítás, Debrecen sajtóviszonyainak felemás ismeretéről tanúskodik, ám a nagyvárad jellemzés (illetve státuszjelzés) elfogadhatónak tűnik: „Nagyvárad olyan átszálló város volt újságírók és írók számára – innen került, aki arra való volt, Budapestre. [...] Ami újságíró munkát Nagyváradon végzett, az mind olyan volt, mintha meg akarta volna mutatni, hogy ő is tud

ügy, mint a pestiek. [...] Amit akkor a váradi lapokba írt, az bizvást megjelenhetett volna Budapesten, sőt, egy tekintetben többet is ért: gyökeresebb, ízesebb, szentenciózusabb magyarsággal volt írva. Prózai stílje már ebben a nagyváradi időben nagyjából kifejlődött.”

Immár második éve Nagyváradon élt és dolgozott Ady újságíróként, mikor *A zsiros város* címmel közölte Debrecenről szóló cikkét a *Nagyváradi Napló*. Úgy tűnik, Ady Endre csak Debrecenből elkerülve értette meg a város igazi viselkedését, illetve saját viszonyát a városhoz. Debrecen falunak látta, mely begubózik, elzárkózik minden külső hatás elől, s nem lehet csodálkozni, ha egykori dicsőségéhez mérten rohamosan hanyatlak. Ennek okaiként sorolta egyebek közt a főiskola gyengeségét, az intelligencia hiányát, az üres Kossuth-pártiságot, az álságos Csokonai-kultuszt, a büszke magyarságtudatot, illetve a társadalmi közeget jellemző gőgöt, a vegyes lakosság közötti ellentmondásokat, az egyház elerőtlenedését.

Bár „a várost színmagyar kálvinizmusa szinte predesztinálta a szabad szellemre és haladásra – írta Ady e pamfletben – [...] megöl mindent Debrecenben az elzsirosodás. A Csokonai kultusz sem igazi. Csokonait, ezt a valamikori nagy lírikust, Debrecenben ismerik csak, s ott is félreismerik. [...] A sajtó sem léphet nagyokat. Debrecenből hiányzik az intelligenciának s kultúrára hajlásnak egy nagy kritériuma: az érdeklődés minden iránt.”

A Maradandóság városában című vers az istenkereső és önostorozó, önértelmező, múltba néző költeményeket nagy számban tartalmazó, 1908-ban megjelent *Illés szekeren* című kötetben kapott helyet. Debrecen Adytól kapta a „maradandóság városa” titulust, mely oly sok félreértésre (valamint félreértelmezésre) adott okot. Ady még majd’ egy évtizeddel a cívisvárosból való távozása után sem kívánt szembenézni „fantom kamaszá”-val. Nyilván poétai túlzás az átokkal borított szerepvállalás, ám a vers szinte minden része tartalmaz (*A zsiros városban* olvashatókhoz hasonló) utalásokat arra, hogy az álmaik Debrecenben terelgető kamasz felnőttként már szégyelli magát, mert „lecsacsizza az Életet”, mert „egy olcsó csóknak is örül”, mert „úgy ír verset, ha verset ír, / Ahogy szokás, ahogy szabad”.

Debrecen vitatkozott a publicistával, de a szépíró pártolta: Ady jelen volt a lapok tárcarovatában, elismerték költészetét, kétszer is felolvasott Debrecen közönsége előtt (1908-ban és 1909-ben). De Ady is egyre inkább megbékélt a várossal, kritikái a jobbítást célozták, s többször írt elismerően Oláh Gáborról.

Ady kapcsolata soha nem szakadt meg a debreceni sajtóval. A nagyváradi újságíró az első esztendőben húsz tárcát és cikket küldött debreceni lapoknak,

s később is szinte évente hozott néhány „eredeti utánközlésű” írást. Nem sokat váratott magára az Ady-kultusz debreceni kivirágzása sem. Ady születésének 50. évfordulójára már megszerveződött és működött a debreceni irodalmi és művészeti, valamint a kritikai élet jeles szereplőit tömörítő Ady Társaság – amely nem kívánt rivalizálni a már működő Csokonai Körrel –, s november 27-én nagyszabású emlékünnepséget szerveztek, ahová meghívták Babitsot, Szabó Lőrincet, és Juhász Gyula mondta az ünnepi beszédet.

S ha zsíros város volt is Debrecen (vagy falu, mint kritikáját követően még az 1909-es önéletrajzában is fogalmazott), Ady küldetéstudatát mindvégig erősítette az itt kapott Csokonai-élmény: még ha szörnyű és gyalázatos dicsőség is, hogy Debrecennek büszkélkednie kell a költővel, kit megszült és megölt. Valamint – bár igaza lehet az Ady-publicisztikát nyolc évtized távolából újraértelmező Kopátsy Sándornak abban, hogy Ady kálvinizmus-képe még az első világháború idején is „rendkívül naiv” (mert azt a magyar társadalom történetét szinte egyedülként irányító-alakító tényezőnek vélte a *Vallás és demokrácia* című cikkében), meghatározó volt a városhoz való viszonyában, hogy erősen vonzódott a kálvinista gondolatszabadsághoz.

Főlismerte azt a történelmi kényszert, hogy amikor a magyarságot nagy veszély fenyegeti, a magyarság és a haladás megvédésének „erőben és tömegben leghatalmasabb tábora a protestantizmus”. Ezt még a magyar radikális publicisták is csak félve és ritkán merték szóba hozni, ezért üzente cikkében mindenkinek: „az igazi magyar protestantizmus: demokrata, haladó, bátor és emberies”.

A SZÍNIIKRITIKUS ADY

Izmos hagyományba kapcsolódott be a költő-publicista, hiszen Vörösmarty, Bajza vagy Jókai és Bródy neve fémjelezte előtte az utat. Mindjárt első debreceni hónapjának, 1899 januárjának három korai Ady-írást köszönhetünk: a *Katonákról*, a *Himfy dalairól* és a *Paraszttragédiáról*. Ady a színházat nemzeti, társadalmi ügynek tekintette – olvashatjuk a költő színházkritikai tevékenységét is elemző Varga József értékeléséből –, olyan, egyszerre valóságos és szimbolikus ügynek, amely „történelmünk egy-egy nehéz pillanatában szinte a nemzet megmaradásának hajléka, záloga”.

A debreceni színjátszás százéves jubileumának ünneplése után fájtn neki, hogy a nagyváradi Szigligeti Színház megnyitása nem lett nemzeti ügy: „Mert a mi ünnepünk nem helyi ünnep. Tartalmasabb, jelentősebb a ma minden eseményénél. Emberségesebb időkben áthatna minden magyarul beszélőt...”

ADY ENDRE A
DEBRECZENI
REGGELI ÚJSÁG
SZERKESZTŐSÉ-
GÉBEN.
MENYHÁRT
JÓZSEF RAJZA
FÉNYKÉP UTÁN
(IN: TÓTH
BÉLA: ADY ÉS
DEBRECEN)

A vidéki hírlapírónak természetesen nemcsak kritikákkal és elméleti-esztétikai kérdésekkel kellett foglalkoznia, hanem mindennel, ami a színház körül történik. Így írt a színészek természetrajzáról, de a kritika jogairól is a *Debreceni Hírlapban*, annak apropóján, hogy egyre gyakoribb a jelenség: a színész nem hajlandó elismerni a kritika igazságát. A művészetkritikusok nevében jelentette ki, hogy „torkig vagyunk már a színészönérzet kitöréseivel”, hiszen a kritikának joga van nemcsak a teljesítmények értékeléséhez, hanem kötelessége is meggátolni e „beteg ambíciók” növekedését.

Sokat kapott a fiatal Ady Ibsentől, Hauptmanntól és Zolától, az európai naturalista iskola legnagyobb nevelőitől. Ibsen-élményének mottója is lehet a szintén 1899-ben írt mondat: „A vegetáló emberiséget éppen úgy neveli egy jó kedvű francia operette, mint ahogy a gondolkozni tudókra hat Ibsen a maga sötét problémáival.” Ibsen azonban megkülönböztetett szerepet kapott Ady színházi és drámai érdeklődésében: a költő szerint ő volt az, aki egyszerre érezte meg az ember új komédiáit és tragédiáit, minden törekvése arra irányult, hogy az embernek a társadalomban elfoglalt helyét fátumával és „becsületos, szabad szívé”-vel együtt ábrázolja; s Ibsenben azt a szimbólumokban is látni tudó művészt szerette, aki önnön költői alkatával is rokonságban állt.

Igényes színházi nézőként utazott 1904-ben Párizsba, ahol a polgári művészet káoszát találta. A polgári színházat üzletnek látta: „Üzlet, mint akármí. Nem jelent és nem képvisel senkit. Nem több, mint a cirkusz. Ember formájú kutyakomédia.” Mivel Ady a színházat is (akár Debrecenben és Nagyváradon)

a színház és közönség együttesének vélte, ezért ítéltetett ekképp: „Mert nem mer becsületes lenni a mai aréna, s nem meri bevallani, hogy becsstelen.”

Amikor feltűnt az új művészeti ág, a mozi, *Színház és mozi* címmel írt a *Budapesti Napló*ba tárcát 1908-ban, melyből kiderül: abban reménykedett, hogy az új művészet tisztázza az irodalom és színház kapcsolatát, s egyben a huszadik századi tömegművészet kialakulásának művészet-szociológiai jellemzőit is érzékelt. A gyakori panaszok ellenére sem féltette a könyvet és a drámai színpadot a csódtól: jó könyvből és jó drámából minden évben több kell. De a mozi megjelenésétől a színház művészetének megtisztulását várta.

„Hiába próbálta a színház a nívót le és újra le és még lejjebb szállítani. A nagyvárosi publikumnak egy nagy hányadához sohase tud leszállani a színház. Tehát ugye nem a színpad hanyatlásáról, de a színpad újjászületéséről van szó [...] Egy sereg színház ismét színház lesz, mert megtisztul attól a publikumtól, melynek a színházra sohase volt komoly szüksége.”

Párizsból visszatérve, a *Budapesti Napló* munkatársaként csaknem két évadon át volt a Nemzeti Színház és a Vígszínház állandó kritikusa. A *Péntek esti levél*ben színikritikusi tapasztalatainak korai summáját is olvassuk. Már akkor azt a felismerését fogalmazta meg – amit a *Színház és mozi* c. írásában gondolt tovább –, hogy a színpad egyre mélyebbre süllyedésének egyik oka a „színházakra bocsátott fejletlen és gonosz alantasságú” tömeg.

1905 tavaszán szinte ars poética értékű cikket írt a Nemzetiről: „Az élet, mondjuk: Élet, vagy viaskodásba űz bennünket, vagy megengedi, hogy álmodjunk. Az emberek az álmokat szeretik jobban, s az álmodók különbek, mint a viaskodók. A művész, mondjuk: Művész, az emberlélek e kétútúságának Herkulese, s ha amit mondunk, a szavak olcsó játékának tetszik is: viaskodva álmodja vagy álmodva viaskodja át az életet.”

A színházra alkalmazva a fentieket, ezt olvassuk: „A színpadról pedig szintén csak az merjen hozzánk szólni, ki két kálváriát járt. Hozzon a viaskodásból többet, vagy az álomból, nem bánjuk, de hozza az élet nagyszerű teljességét.” Ady eszménye tehát a színpadon is a modern művészegénység volt, de azt is látta, hogy a művészietlen egyénieskedéssel szemben csak az együttes művészi munka érhet el eredményeket, épp ezért támogatta a közösségi művészetre alkalmazott ún. „ensemble-gondolatot”. A színpadi szerelemből viszont hamar kiábrándult, ugyanis a kor színházát irodalomellenesnek találta, a színésznőket pedig elítélte kulturálatlanságukért:

„Rettenetes a magyar színészeknek irodalmiatlansága. Rettenetes azért, mert megtagadása a tradícióknak, melyeket ők olyan örömmel szeretnének

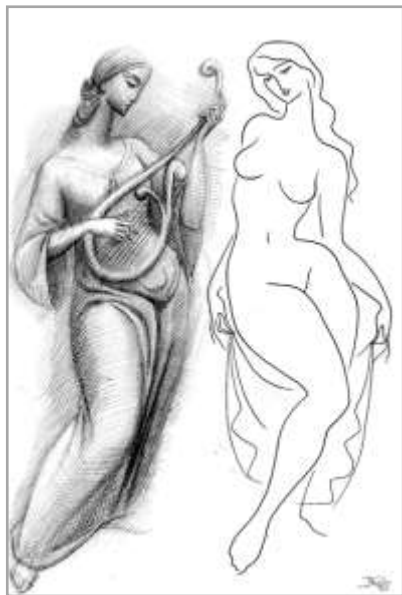
tőkésíteni. A magyar színészet természet és igazság szerint az irodalomból sarjadzott, érte és általa élt. A magyar szellem azóta az irodalomban is kiterjeszkedett, kibontakozott, de a színészet eltávolodott tőle...”

Ady Endre számos színkritikája jellemző példa lehet furfangos kritikai érveléséhez is, mely a kérdezve állítás publicisztikai módszerére irányítja rá a figyelmet. „Dyb” aláírással közölte a *Budapesti Napló*-ban, 1905 áprilisában a Nemzeti Színház új bemutatójáról, *Az ember tragédiája* Paulay „színre hozó nagy munkáját” újjal felváltó Hevesi Sándor rendezéséről írt kritikáját. Ady szerint a modern színpadi technika, melytől pergőbb előadást várt volna a lelkes publikum, akadályozta, hogy az alakok lélekkel elevenedjenek meg. S íme a példa Ady módszerére:

„Hogy hallottunk egypár csak könyvből ismert passzust? Hogy az egyiptomi kép erősebb? Hogy álomként, Kepler álmaként kapjuk a francia forradalmat? Hogy Ádám furcsán az úrben lebeg? Hogy sok új, kedves, apró mozgalom, szín került ki a rendező lelkéből? Valami ez, és szép – lett volna, ha mindezt meg nem ölte volna a régi énekestílusnak, ürességnek, lelketlenségnek valósággal a darab római képébe illő tobzódása.”

A kritikus tehát érzékelhetően elismert és értékelt, ugyanakkor súlyos és hangsúlytalan erényeket helyezett egymás mellé ama kérdéssorban, amely az írásjelek megváltoztatásával azonnal állítássá változik. A gondolatjel hatás-szünete pedig felerősítette a kritikai élt, így az egyszerű, számon kérő ironiából szarkasztikus, távolságot teremtő megfogalmazás lett. A modern művész-egyéniséget pedig csak kevesekben látta Ady. Prielle Kornélia, Pálmay Ilka és Blaha Lujza iránti tisztelete megmaradt, jóval többre tartotta azonban az aktoroknál a teremtő művészeket, a ma és a jövő embereit.

Székely György – aki arra is föl hívta a figyelmet, hogy Ady a művész-színházi kérdéseket minden lehetséges esetben összekapcsolta a társadalmi jelenségekkel – kapcsolat-elemzéseiből kiderül, hogy Ódry Árpádhoz csak kezdetben vonzódott, míg kölcsönösen nem kezdték egymásban kifogásolni a konvencionális verselést, illetve a „legbenső merevséget”. Ujházi Edéhez fűzte az első ilyen nagy élménye, majd a legmaradandóbb benyomást Pethes Imre tette rá: „az ő nagy, élő és elevenítő színész-értelmével”. S Ady Pethes-kritikáiból jól kirajzolódott a költőnek ama szemlélete, hogy a legfontosabb tanulságokat a színházművészet és a publikum számára is a színészi azonosulás és az alázatos szerepformálás jelentheti, az a művészi magatartás, amely „hódító igazságával hódít”.

HAZATALÁLÁS

Boros Attila és „a vonal diadala”

Boros Attilát a világ számos pontján (nemcsak Európában, de Japántól és Kínától az Egyesült Államokig) első-sorban festményeiről vagy a nagyobb szabású képzőművészeti projektjeiről ismerik. A Koncz Művészeti Galéria másfél évtizede fedezte föl, és termékeny együttműködésük folytán olyan sorozatait mutatta be Tokióban és Sanghajban, Los Angelesben, New Yorkban, mint a *Világhírű magyarok* vagy a *Magyar Nobel-díjasok arcképcsarnoka* ciklusokat (utóbbit egyébként hat országban állították ki).

Hollywood érdeklődésére is számot tartva, elkészítette a *Dobozban a nagyvilág* című rendhagyó projektjét, mely régi tévékészülékek (festett objekték) segítségével változatos módon mutatja be, hogy mit adtak a(z Oscar-díjas) magyarok a filmiparnak (– a sorozat folyamatosan bővül: most éppen a *Saul fia* és szerzőgárdája kívánczik Boros Attila műtermében képernyőre).

S ne feledkezzünk meg a 2013-ban Rómában bemutatott *Magyar szentekről* sem, amely majd’ egy évezredet ölelve át, Szent Istvántól Boldog Sándor Istvánig mutatja be a magyar történelem (együttal a keresztyénség) meghatározó személyiségeit. Amellett, hogy a sorozatban grafikák is voltak, illetve a művész festményein is erőteljesebben nyilvánult meg a grafikai habitus, Boros Attila virtuóz módon ötvözi az egymástól eltérő, de egymásból is merítő stílusokat – például a szimbolikus reneszánsz és preraffaelita, az allegorikus nemzeti romantikát és a látomásos stílusjegyeket. Attól függően nyúl egyik vagy másik kifejezőmóddhoz, hogy a képeken megidézett szent attribútumai vagy maga a festményszituáció milyen stíluskeretek között képes az alkotói értelmezésnek is megfelelően érvényesülni.

Miként a klasszikus idézetek a modern életérzésekkel, akképp a szakrális tematika is visszatérően ötvöződik a profán világlátásmódokkal. Boros Attila újabb grafikai összeállítása azt sugallja, hogy (az amúgy nem elhanyagolható

biblikus párhuzamot őrizve) nemcsak az adventi angyalos motívumokból, de az *Énekek éneke* (testamentum-valóságot hitelesítő) profán élménycöréből is merít a művész (miképpen Umberto Eco *A rózsza neve* című regénye erotikus jeleneteit az *Énekek éneke* és *Szent Hildegard látomásainak* szövegidézetait fölhasználva komponálta meg).

A festő Boros Attila mindenekelőtt virtuóz grafikus – egyébként grafikus-művészként indult: 26 évesen, 1997-ben elnyerte a legjobb grafikusnak járó németországi Kurt Lasswitz-díjat; 2001-ben közönség-díjas lett a Műcsarnok *Feketén-fehéren* kiállításán, több mint 150 grafikust utasítva maga mögé; sőt, egyedüli magyarként vett részt Japánban a „*Hunt for this century's Leonardo da Vinci*” nemzetközi kiállításon. E mostani tárlatára készülve fogalmazta meg, hogy a cím azért lett „*Hazatalálás – a vonal diadala*”, mert számára mindig is a grafika az igazán otthoni terep.

„Grafikusnak készültem, de a festményeimben is dominálnak a vonalak, és sokszor csempészek beléjük grafikai megoldásokat. Ezúttal lecsupaszítva mutatom meg, mit tudok a grafikáról. Ezzel a kiállítással be akarok lépni egy igen zárt klubba, amelynek olyan tagjai vannak, mint Reich Károly, Kondor Béla, vagy Rékassy Csaba.”

Nem is vállalkozhat kevesebbre a művész, aki feladatának érzi a magyar grafika továbbvitelét, színvonalának őrzését ma, amikor a rajz becsülete kezd megkopni. Eme nagy ívű vállalkozás érvényessége már akkor látszott, mikor grafikai illusztrációkat készített Babits Mihály *Erato* világirodalmi szerelmes- és erotikus-vers válogatás- és fordításkötetéhez. Az erotikus világköltészet remekei dr. Rózsa László és dr. Bartha Magdolna gondozásában jelentek meg új köntösben, Debrecenben, 2009-ben. Az 1921-es első bécsi kiadás kötetét még elkobozták, de az 1973-ban, majd 1980-ban megjelent könyvek közönségsikert arattak. A két említett kiadást Borsos Miklós és Szalay Lajos rajzai díszítették – így magas mércét ugrott meg Boros Attila a folytatással. A 40 grafika megmutatta, milyen technikai s kompozíciós megoldásokat részesít előnyben a művész. Ezek közül most hármat említek meg.

Váltakoznak a szinte egy vonallal végigfutó figuraábrázolások a pasztellhatású tónusokkal tömeget, atmoszférát is érzékeltető megjelenítéssel, s

a figurális tömeget megmutató vagy anatómiát és fény-árnyékhatást egyszerűen szolgáló formaalakítás mögött mintegy ráerősítő és ellenpontoszó vizuális érvként jelenik meg a vonal.

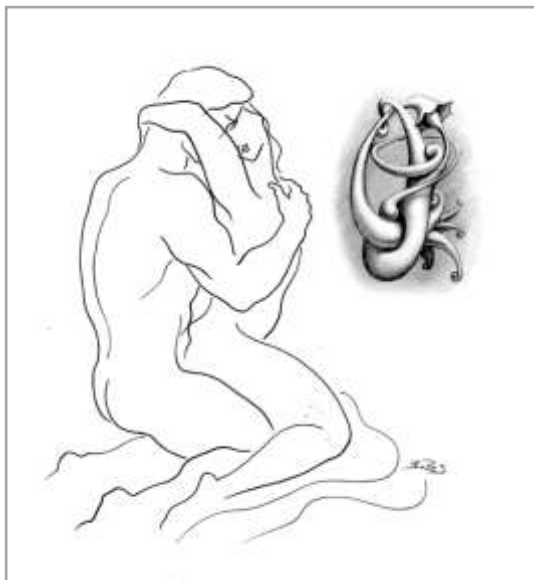
A művész nem feltétlen törekszik pontos rajzolatokra, mert jól tudja, hogy a vonal vagy a vonal hiánya is ugyanúgy képes kifejezni a teljesség érzetét, mint az anatómiai tömeg és az árnyék.

Boros Attila a vonallal nem is annyira pontos rajzot ad, mint inkább sejtet, a mély karcolatú és vastagabb gesztusok váltakoznak a leheletnyi, alig látható ceruzarezdülésekkel. Ezek a vonalas rajzok a görög vázák érzéki és szimbolikus mintázatát s Kass János *Tragédia*- és Kondor Béla *Dózsa*-met-szeteinek egzaltált világát juttatják a néző eszébe.

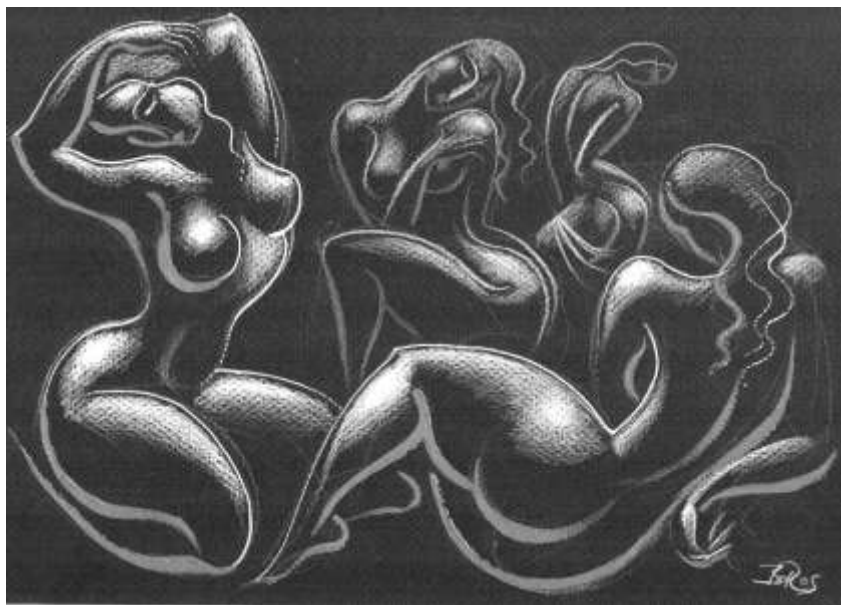

BOROSS ATTILA ÚJMŰVEIBŐL

A harmadik jellemző megoldás a figurális ábrázolások és a szimbolikus jelentések egyazon kompozíción belüli ötvözete. A gesztust (vagy az erotikus grafikáknál az aktust) a művész egyszerre sejteti az elhallgatással kimondásra képes vonalrajzzal, a figura/figurák organikus-szimbolikus (néha szecessziós) ornemens vagy geometrikus) jeleivel. Ugyanúgy találkozunk a figura és jel, mint a lendületes (gyorsabb érzékelésre épülő) tusrajz és a precíz (vagy a meditatív) ceruzarajz. Így teljes az élet: a jelek mögött is mindig cselekvések vannak, miközben a tettekből mi sem tudjuk kiolvasni a jelentéseket...

BOROS ATTILA TÁRLATA
A DEBRECENI EGYETEM
AGRÁR MÚZEUM GALÉ-
RIÁJÁBAN NYÍLT MEG.

Újabb ciklust jelez a két *Hárem*-képe: a vörös és fekete, a fehér és szürke képes a teljes érzelmi és érzéki skálát felvonultatni.

S készülõben van egy újabb legendai sorozat is: a *Nimród* címû – az idõ távlatában s jelentőségét tekintve is kiemelkedõ lap egyszerre ébreszt festõi kompozíciós és plasztikai asszociációkat.

Igazi eposzi téma ez: a nagylélegzetû megközelítés egyszerre igényli az elbeszélõit, a költõit és a drámai karaktert.

BOROS ATTILA: NIMRÓD; LENT: CSEND

Boros Attila ezzel a művel is mintegy válaszol a festők és szobrászok vitájára, hogy vajon melyik a magasztosabb műfaj. Azt hirdeti, hogy nem a festészet és nem a szobrászat a győztes, hanem a grafika (amely végső soron mind a kettőnek előfeltétele is). A „művész és műzsája” tematikából ezért külön is érdemes kiemelni a *Szobrász és modellje* című lapot. Készített olyan önálló ciklust is (*Öreg táltos, Csend, Mámor* stb.), amelyen a művész a plasztikai karaktert emeli ki:

felidézve a játék
(a pillanat örök
mámorának is
hódoló, a folyton
változóban a
változatlan időt
megragadó, sőt,
a homokrajzok és
homokszobrok
világát is újra-
építeni képes,
mindig reményt
adó) habitusát.

*„A rajz őszinte, intim, a leg-
egyszerűbb eszközökkel éri el
az érzelmek csúcseit, egyér-
telműen elárulja alkotója
szakmai felkészültségét.
Vonalakkal mindent el lehet
mondani, pedig a valóság-
ban nem látunk körvonalá-
kat. Ha egy művész nem
tudja rajzban kifejezni ma-
gát, az hiába nyúl ecsethez
vagy vésőhöz. A szabadsá-
gában infantilissá vált mű-
vészetben a grafika rejti az
aranytartalékot.”*

(BOROS ATTILA)

A (fenti, keretes) jellemzés a szintén a Rózsa–Bartha páros gondozásában megjelent *Debreceni művészek erotikus grafikái* című albumban látott napvilágot 2010-ben– ide Boros Attilát vendégművészként hívták meg. S mennyire rimel az említett albumban szintén szerepelt Holló László vallomására! – Holló, a Kossuth-díjas debreceni festőóriás, akinek a grafikai életműve, az életmű mélysége és eredetisége szinte a festőit közelítette, Égerházi Imrének

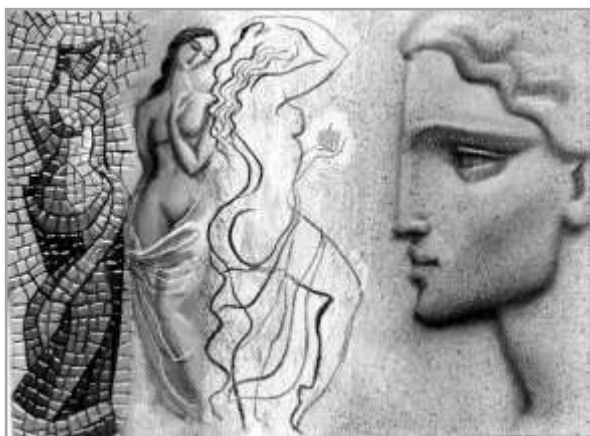
mondta figyelmeztető valomásként, hogy a rajzban nem lehet tréfálni, mert ott minden kiderül; Tóth Ervin szintén a grafikát nevezte meg a hollói életmű aranyfedezeteként.

BOROS ATTILA ÚJ GRAFIKÁIBÓL

A vonal diadala egyértelmű lett az összeállításban, bár festőszándékok is jelen vannak a vonal mögött. Ez a szándék megjelent az erotikus grafikák ciklusában: a figurális rajz mellett emblémaként/pecsétként, a kompozíció részeként állott a figura vagy jelenet plasztikai tömörítésű, szimbolikus absztrakt változata. S a finom vonalrajz mögött a háttérben mindig ott az archaikus geometriai sűrítmény.

Valóban archaikus, ősi képzeteket társítunk ehhez a megjelenítéshez – mintha szépen csiszolt kódarabok illeszkednének-kapcsolódnának egymásba szoborként a háttérben; s vonalakba menekített ösköltészetként, a születés és meghalás katarzisének érzéki animációjaként remegne előtte a vonal gyönyörébe is belefeledkező rajz. Ezt a katartikus belefeledkezést a grafikák egy másik tematikai (és asszociatív) vonulata, a dallampárhuzamok megteremtése szintén fölerősíti. Boros Attila új kiállításával most bebizonyítja nemcsak a vonal diadalát, hanem azt is, hogy a rajz amennyire finom, érzékeny és érzéki, de ugyanolyan integratív is lehet. A vonal – természetéből adódóan – lírai; a vonal hiánya vagy hasító indulata: drámai; a történetek pedig ott áradnak a vonalak mögötti térben, de a történetet már nem a vonal meséli el, hanem a mi élő vérvonalainkban, szívünk lüktetésétől kísérve kelnek életre ereinkben.

AZ ITT KÖZÖLT SZÖVEG
BOROS ATTILA TÁRLATÁN
(2010. MÁJUS 10-ÉN A
DEBRECENI EGYETEM
AGRÁR MÚZEUMA GALÉ-
RIÁJÁBAN) ELHANGZOTT
MEGNYITÓ SZERKESZ-
TETT VÁLTOZATA.

IDŐUTAZÁS

Szabó András kiállítása a debreceni Benedek Galériában

„Hat évvel ezelőtt, 2010. március 8-án nyitottam meg először Szabó András-kiállítást, ugyanezen a helyen, a debreceni Benedek Galériában. *A fény felé* címmel köszöntötte a nőket – három kövér grácia madárként felröppenve hirdette a békét –, s már ekkor látszott erős hajlandósága a groteszk kifejezésre. Tükröt kívánt tartani az önző, az öncélú szabadságot istenítő embereknek. Hiszen minden humoros gesztus, az irónia minden megnyilvánulása az értékféltésből fakad.

A Debrecenben élő, 1956-ban Egerben született Szabó András több mint másfél évtizede állít ki, és az első tárlatok címeivel a teremtett világ nagyszerűségére utalt. *Csodák színei, Öleld át a földet, Városom színei, A fény felé* – és volt az önfeledtséget és öniróniát egyszerre jelző *Boldog pacsmagolás* is, ahol az alkotószabadságot s a színek mögött megszólaló dallam erejét éreztük. A *Néma kiáltás* című tárlat öt évvel ezelőtt a „*ki-nem-mondás*”, a belülről feszítő szépség és rettenet erejével hatott. S volt nekem is egy kedvenc sorozatom a rács mögött zenélő figurákkal, akikről nehéz volt eldönteni, hogy ők vannak-e bezárva, vagy mi, nézők vagyunk-e a rácsok mögött, hiszen a zene, egyáltalán az alkotás eleve szabaddá tesz (nemkülönben az értelmező és örömszerző befogadás is).

A zene és csönd után a mozgás és tánc vette át a főszerepet – s ha már fia táncművész lett, ő a maga festői eszközeivel faggatta a test és az idő izgalmas viszonyát. *Spiccen* című kiállítása néhány képen a táncosok nem annyira az érzéki mozgásokat, inkább a lelki folyamatokat fejezték ki, így azok egyszerre keltették föl a születést és halált megismerő táncmozgást s az anyagtalan minőségeket, vagy magát az anyagtalanvá válás folyamatát. Ez különös a tér- és időnélküliség most felemás módon fogalmazódik meg az új kiállítás címében: *Időutazás*. Vajon az einsteini térmeghajlításról volna szó, ahol a tér egyúttal idővé válik, vagy művészettörténeti időutazásról? – Nem. Ugyanis, ha figyelünk a dátumokra: a 60. születésnap teremt alkalmat egy kisebb időutazásra, mégpedig az elmúlt tíz év munkáit felidézve.

Szabó András *Utolsó pillanat* című alkotása 2006-ban készült. Ez a kép allegorikus mű, olyan szimbólumokat alkalmaz, melyek visszatérnek Szabó András festészetében. Jellemző a körkompozíció (az egyetemes szimbólum a teljességet fejezi ki), illetve valamilyen figura be- vagy kilépése. Ekkor még a

meztelen férfialak – az egzisztenciális szorongás, a kiszolgáltatottság, a létezésbe taszítottság jelképe vagy épp Shakespeare Calibánjának emblémája – érintkezett az utolsó ítélet sivatagi tájával. A világok közötti kapcsolatok és átmenetek, a kitörésvágy kifejezésére a *Kalapos zenészek*, a *Mozgás*, a *Tempomok városa* 2014-ből már madarakat alkalmaz, csakúgy, mint a *Mester*, a *Jézus a kereszten*, az *Egyedül (Lipicai ló)* vagy a már 2016-ban készült *Venecei karnevál* című festményeken. Ezek közül az utóbbira még visszatérek, de hadd utaljak most arra, hogy ugyanez a kompozíciós szerkezet érvényes a *Mária*, a *Virágözön* és a *Zuzanna* című festményekre, azzal a különbséggel, hogy madarak helyett pillangók szerepelnek a képeken. (Szabó András több, most bemutatott munkája már föltűnt másutt is, a *Zuzanna* című képet pl. a *Harmónia* című országos szentendrei kiállítás anyagába válogatták be a múlt év decemberében.)

Noha a pillangó és madár (igaz, mindkettő repül), alapvetően más létminőséget fejez ki, más léthelyzetet, folyamatot, életcélokat szimbolizál, a pillangónál és madárnál is azonos a zárt világot elhagyó szándék megjelenítése. Míg a pillangó az átváltozást (a körforgást és a múlandó szépséget is kifejezi), a madár a földtől való elszakadást érzékelteti. Ezért is lehet érdekes az *Egyedül* című kép a lóval és madarakkal – a ló és madár is szabadság-szimbólum. Ezzel szemben a lombos fa a földhöz kötöttséget, a rögzítettséget sugallja (nem is beszélve arról, hogy a fa lombja fészket, biztonságot kínál a madaraknak; noha „a ló meghal, a madarak kirepülnek” – à la Kassák, míg fejünk felett elröpül egy nikkal számovár). A virág és a pillangó összetartozik: a két, 2010. évi *Virágkarnevál* képen szinte pillangóként röpködnek-táncolnak a virágszirmok, a mikrovilágban valamilyen egyetemes teljességet keresve.

SZABÓ ANDRÁS FESTMÉNYE:
KALAPOS ZENÉSZEK

Szerepel a reprezentatív válogatásban a *Tokaji pincesor* c. geometrikus kompozíció, az ismétlődés ritmikus variációival, az azonos formák és változó tartalmak izgalmas játékaival s a térbeli elhelyezés hangsúlyaival. A biblikus képek hétköznapi közegét sugallja a groteszk kompozíciókkal is megegyező keret. Hadd emeljem még ki a szombathelyi Szent Márton emlékévé pályázati képét is – a sorozatból a *Szent Márton emlékhely* a régi *Bibliai pauperumok* világát idézve, az ó- és újszövetségi jeleneteket kapcsolja össze. Itt például egyszerre látjuk a paradicsomi kiűzetést a megváltó kereszttel, s közvetetten

a harag és kegyelem dialektikáját vagy egyetemes harmóniáját. S ha tovább játszunk a címmel, akkor ez is egy fajta időutazás – ha úgy tetszik: örökidő-utazás.

SZABÓ ANDRÁS:
SZENT MÁRTON-EMLÉKHELY

Ígértem, hogy a legújabb Szabó András-festményről, a *Velencei karnevál* című kompozícióról külön szólok befejezésképpen (a képet lásd a szemközti oldalon). Ebben a műben mintegy ötvöződik az alkotó számos karaktervonása – láthatóvá válik a kompozícióban maga a világszemlélet is. A szakrális (és egyetemes) körformából – amely önmagába sűríti az egész univerzumot – kiröppenő fekete madarak jelzik az irányt egy másik lehetséges (az 'időutazás' jegyében talán egy párhuzamos?) világ felé.

Ebben a körben aztán különböző geometriai formák kapnak helyet – a szabályos spiráltól a szabálytalan képződményekig –, s tükörként mutatnak más képet rólunk és a világról, mint amit látunk vagy hiszünk. Végig jelen van a széttöredezettség és a párhuzamosság, a Janus-arcúság, az érzelmek és az indulatok, a valóság és a képzelet olykor kaotikus karneváli játéka.

Egyszerre sugárzik innen az öröm és szorongás, végül megfogalmazódik a felszólítás, hogy a maszkok mögé tekintve ismerjük meg önmagunkat. Időutazás ez is, hiszen a delphoi jósda üzenetéig űz minket vissza a művész. 'Gnóthi szeauton' – hirdette a felirat a jósda falán... S ezzel az utazással meg is szűnik az idő: hiszen megszűnik a távolság önmagam s a magamról alkotott kép között.

SZABÓ ANDRÁS FESTMÉNYEI:
TEPLOMOK VÁROSA;
VELENCEI KARNEVÁL (LENT)

MODERN FESTŐI DRAMATURGIÁBA OLDOTT MISZTIKUS SZÉPSÉGIMÁDAT

Kozma István kiállítása a debreceni Bényi Árpád Teremben

Kozma Istvánt talán az utolsó élő klasszikus nagybányai festőnek lehet nevezni, noha ő magát következetesen – életrajzban is – „nagybányai származású festőművésznek” titulálja. A harmadik nagybányai generációba született, 1937-ben – igaz, Szatmárnémetiből csak négyéves korában költöztek szülei Nagybányára –, és a negyedik generáció tagjaként, sőt, vezéregyéniségeként teljesítette ki művészetét a Kolozsvári Művészeti Akadémia elvégzése után, 1963 és 1990 között alkotva a festővárosban. Nemcsak a festőiskolát megteremtő Hollósy Simon, hanem az expresszív színélményekkel a hely szellemét megőrző Ziffer Sándor örököseinek is tekinthetjük őt. (Érdekes párhuzam: Ziffer Egerből került nagybányára, Kozma pedig Nagybányáról települve át Magyarországra, Mezőkövesd és Miskolc után Egerben találta meg a művészetének folytatásához is legalkalmasabb otthont).

Kozma István több kiállítását volt szerencsém Debrecenben és Egerben megnyitni, az elmúlt majd’ egy évtizedben azonban (a 2008. évi debreceni tárlat óta nem láttam újabb összeállítását).

Pedig sűrűn kiállított az ország különböző városaiban: 2009-től Nagybányán és Sopronban; Egerben és Kisvárdán, 2013-ban Miskolcon, a következő években Mezőkövesden, Budapesten, majd ismét Egerben.

KOZMA ISTVÁN: NAGYBÁNYAI TÁJ
REFORMÁTUS TEMPLOMMAL
(OLAJ, 1967)

Mindig új anyaggal jelentkezik, változatos tematikával, változatlan munkabírással. A legújabb bemutató alkalmával is meggyőződhetünk róla, hogy bárhol jár, bárhonnan merít, a nagybányai festői-szellemi örökség vállalása és annak saját képére formálása, megújítása állandó jellemzője. 2015-ben (Menyhárt László bevezetőjével, Banner Zoltán tanulmányával) megjelent életmű-albuma az *Otthon Nagybányán – otthon a nagyvilágban* címet kapta. Ez is arra utal, hogy egyrészt Nagybánya látásmódja határozza meg Kozma világszemléletét és világerzékelését – mindent nagybányai tükörbe igyekszik helyezni –, valamint arra, hogy a legváltozatosabb világszleléseket is beépíti a művész a nagybányai élménykörébe.

KOZMA ISTVÁN:
A HOLLÓSY-
FESTŐISKOLA KERTJE
(OLAJ, 1999)

Mint Salamon Nándor fogalmazott: bármilyen témából indítja képeit (csend-élet, interiőr, műteremrészlet, figura, táj), megtalálja a módját, hogy 'mester-jegyét' beépítse a kompozícióba. Emeljük ki, hogy nem képről, műről, hanem kompozícióról beszélünk: a világ újrarendezéséről, egy új sorrendről, egyéni olvasatról, ezért lehet a Kozma-kép világnézet is.

Elsősorban nem az a fontos, hogy mit látunk, sokkal inkább az, hogy mi van a látványba rejtve: milyen emlék és érzés, milyen, a múltból merítő, de a nosztalgiát kerülő szimbolikus táj vagy épület, jól azonosítható környezeti és szerkezeti elem, figura áll a kép gondolati terében. Mert a Kozma-kompozíció nemcsak látvány és hangulat, hanem életfelfogás és vallomás.

Legyen szó modern magyar tájélményről, debreceni, egri, soproni látványok, életérzések és benyomások festői rögzítéséről, a képek háttérében, egy „ajtó- vagy ablaknyílásban – írja Salamon –, a műterem falán függő képen, a fák lombjai között, az utca végén, házsorok között mindig számíthatunk egy jellemző nagybányai torony, híd, hegydomborulat megidézésére”.

KOZMA ISTVÁN: HÁROM BIVALY (1991)

A negyedszázada maga mögött hagyott környezet tehát máig élő örökség, az ecset mozgása összeköt időt és teret, a hagyományt szembesíti a folyton megújulás belső kényszerével. Kozma István egyébként az állandóságban való megújulási képességet is a nagybányai mesterektől örökölte: Hollósy, Réti, Ferenczy, Iványi-Grünwald, az expresszív „neósok” és a posztimpreszszionista irányok, a lírai realizmus, majd az avantgárdok konstruktív örökségét is ötvöző Ziffer Sándor példája bátorította (tanárai közül hárman Ziffer-tanítványok voltak). A debreceni kiállításon szereplő festményeket nem kívánom külön-külön értelmezni, azonban a kerekén 100 évet élt Csikós Antónia portréját azért tartom fontosnak külön megemlíteni (*lásd a szemközti olda-*

lon), mert ő köti össze a generációkat: Hollósy-tanítvány volt és egyik mestere Kozma Istvánnak: Kozma általa találkozott a nagybányai telep alapító Hollósy szellemével.

KOZMA ISTVÁN:
VIRÁG HEGYALJA (2015)

A plein air elválaszthatatlan a nagybányai festészettől: ott mindennek más színt ad a Zazar párájában átszűrt napsütés: ezek a színek Kozma Istvánnál a stilizált formákhoz idomulva kezdtek viselkedni. Nem mondott le az úgynevezett „tér- és levegőtávlat érzékeltetéséről, de mind inkább a síkra koncentrált”. Egyrészt egyszerűsödtek a formák és a mind nagyobb szerepet kapó vonalak, másrészt szerves módon beépült a képbe a nép- és iparművészet forma-, látvány és motívumkincse. (Nagybányai éve alatt mintegy kétezer iparművészeti tárgyat készített – kerámia tervet, népi és modern kerámiát, üveget, kovácsolt munkát, monumentális faldekorációt, festett bútort, nonfiguratív és népi faragásokat hagyományos és stilizált formát.)

Másrészt Kozma István nagybányai karaktere Egerben is megmaradt egyszerű lírainak és „vadnak” – egyszerre látványközpontú és absztrakciós képeket alkotott. Feledy Balázs vette észre, hogy Kozmára a reneszánsz óta követett perspektivikus látásmód jellemző, mi szerint „a képsíkok egymás alá, fölé helyezése által tud játszani nem csak a térrel, de az idővel is”. Ráadásul idős korában fedezte föl (fedezte föl újra) az olaj mellett a grafikát és a pasztellt.

Ez törvényszerűnek is tekinthető: a színkezelés expresszív kontrasztjain túl a pasztellhatások finom árnyalatainak megvalósítására törekedett, valamint a képek szerkezeti váza végig a vonal – s ez elválasztja és össze is tartja a képen ábrázolt elemeket, az ott megjelenített világot. Ez az összetartás vagy szervesítés általában is jellemző Kozma István művészetére. Nemcsak iparművészi praxisát vetíti ki tárgyi, szemléleti és motívikus világába, de a külső, földrajzi és látványélmények mellett belső, szellemi és lelki hatásait is összegzi, mindezt pedig művészettörténeti kontextusba helyezi. Az őt többször is méltató Banner Zoltán megfogalmazása szerint sok 20. századi művésszel szemben Kozma nem tagad, hanem beépít és felépít. „Közel kell menni képeihez, s akkor négyzetcentiméterről-négyzetcentiméterre olvashatod le, tapasztalhatod, akár tapinthatod is a század valamennyi pigmentszemcséjét”.

A Hollósy-nemzedék és a Fauves-ok, Cezanne és Picasso, Mondrian, a szecesszió, Ziffer és az európai iskola vagy az avantgárd „nem művészettörténeti emlékként s utánérzésként, hanem egy olyan öntörvényű szellemtájként ontja motívumait, hogy a festő alig győzi kompozícióba rögzíteni. [...] s ez az egész, festők által teremtetett új valóság (maga a Huszadik Századi Festészet) magyar szemet visel, és nagybányai pillantással néz vissza ránk, tehát valami olyanszerű, időben felgyorsult szintézis eredményeként viselkedik, mint pl. a népművészet, mely köztudomásúan egyszerre a legnemzetibb, a legegységesebb nyelve egy-egy etnikumnak, vagy mint Bartók zenéje, aki ezt felismerve határozta meg a magyarság és Európa zenei útját.”

Kozma István festői anyanyelve mégis a nagybányaiság és az innen fakadó szintézisteremtő képesség, ezért beszélhetett Ilia Mihály is Kozma nagybányai dialektusáról. Jellegetes stílusának konstruktív, tiszta szerkezete, a képterek egymás mellé helyezése, az idő- és térsűrítésből fakadó látomásjelleg teszi természetessé, hogy egymás mellé kerül az emlék és a jelen, a látvány és a látomás. „Öntörvényű szellemtáj” tehát a Kozma István-kép.

A régi nagybányaiak szín- és formavilágából alkotja meg Kozma az egyedi kolorisztikáját: a meleg és a hideg, a tüzes-vörös és a kékes-vörös, a kék és

sárga vagy az ibolyaszín akár egy-idejű használata a hangulatnál jóval tovább lendít: az indulati mezőt mozgósítja. Az erőteljes színek, a határozott erő- és kontúr vonalak, az egyszerűnek tűnő, mégis roppant tudatos, intenzív ökonómiáról árulkodó formamegoldások érzékeny dinamikát kölcsönöznek akár még egy csendéletének is.

KOZMA ISTVÁN: HARMÓNIA II. (2012)

A SZEMKÖZTI OLDALON:
FEKVŐ AKTOK (2012; 2014)

Valamint ne feledkezzünk meg arról a – modern festői dramaturgiával megfogalmazott – misztikus szépségimádatról, amely egységben tartja Kozma festését, és amely a női test festőszemlélethez formált ábrázolásával magyaráz egy-egy részletet, valamint értelmezi a világot.

A női jelenlét egyszerre feszíti szét, illetve nyugtatja a képet, míg az indulat vibrálása a bölcsesség derűjébe oldódik át. S a női érzékiség munkál ott is, ahol nincsen jelen a konkrét figura. Hiszen a város és a táj is mintegy asszonnyá változik, a síkból kiemelkedve, nemcsak lebegni kezd a képtárgy, hanem elmozdul, táncol a figura – innen pedig már mintegy természetesnek tűnik Kozma lírai habitusának jele, hogy mintegy zeneileg is árnyalja és aláfesti a kompozíciót.

S Kozma Istvánnak ezen az új kiállításán az is megfigyelhető, hogy a női test nemcsak lírai geometrikus és figurális absztrakciós, hanem szintetizáló szerepet is kap. Mintegy a testen belül ötvöződik nemcsak a korábban említett 20. századi művészet számos tanulsága, hanem a testen vagy a testben összegződik a táj és a tájszellemből is átsugárzó időélmény az élet csodájának érzéki valóságával. A női test egzisztenciájában hordozza (mintegy tetovált jegyként) nemcsak az időt és teret, az életet és elmúlást, hanem magát a művészetet is, beleértve a primitív, a népművészeti, az avantgárd és modern élményköröket.

A Hamvas Béla szerinti „nőben megfogalmazódó őscsoda” most átsugárzik az asszonyi jelenlét minden szintjére, a városra és a dombokra, a környezeti és berendezési tárgyakra, de még a színekre is. Igaz, mindennek más színe van Kozma István képen, mint a valóságban.

De valljuk be: mi is mindent más színben látunk, amikor mellettünk van egy nő – a nők (asszonyok és lányok) színeiről már nem is beszélve...

KOZMA ISTVÁN: MŰTERMI
KÁVÉZÁS (OLAJ, 2005)

A FENT KÖZÖLT SZÖVEG KOZMA ISTVÁN
TISZTELET NAGYBÁNYÁNAK CÍMŰ, 2016.
MÁJUS 28-ÁN A DEBRECENI KÖLCSEY KÖZ-
PONT BÉNYI ÁRPÁD TERMÉBEN RENDEZETT
TÁRLAT MEGNYITÓJÁN HANGZOTT EL

LEGYEN VIDÁM

Mint csörgősipka-taps: fölnyerít az ég.
Lovak tomporán pihen az angyal, s a kék öröm szikrázik
minden alkonyatkor tenyered és a homlokom között.
Hajnalonta mint az érett szilva omlik mézed ajkamon.
Mély reménybe fül a csillanó gyönyör – a nap lehunytt.
Én is voltam már bohóc. És te is érezted, hogy nem minden
nevetés mögött van ott a gyermek, s virít a kóc...
Legyen vidám a vers, vidám, vidám! – ha már a bohóc nem az,
legyen valami harangozóillat a fáradt hold alatt, s legyen
ott az árnyékod is, túl a kék hegyen.
Lennék a lovak tomporán fölcillanó fény.
Lennék az ujjaid bögyén a hajnali füvekről sarjadt
szerelmes harmat. Lennék szemedben a remény.
Nem emlékszem, hogyan kezdődött, és nem tudom,
mi lesz a vége – de megtanultam a szívverésedet;
minden alkonyatkor veled köszöntöm, hogy élek,
és minden hajnalon téged álmodlak az égre.

VIZEK ÉS TORNÝOK – EMLÉKEZET ÉS REMÉNY

Komiszár János kiállítása az I. Geszterédi Aranyszablya Fesztiválon

„A pillanat, mikor lejttem a hegyről s édes, könnyű és büntudatlan boldogságérzettel telt meg a világ. A pillanat, mikor felébredtem, október végén, hajnalban, s észrevettem, hogy megértem valamire: az életre vagy a halálra, s a két lehetőség között nem éreztem olyan izgalmasság különbséget. A pillanat, mikor a test elveszti értelmét egy életérzés üde zuhatagában s a pillanat, mikor a test visszakapja féltelmes értelmét, a szerelem és a halál kalandjának tényében. A pillanat, mikor megszólal a zene, egy homályos teremben vagy egy félig csukott ablak mögött, esőre hajló időben. A pillanat, mikor érzed a végzetet. A pillanat, mikor erősebb vagy a végzetnél. A pillanat, ez a rövidzárlat az idő áramkörében. A pillanat, ez a végtelenül sűrített idő, ez a tömény végzet.”

Márai Sándor *Pillanat* című írását idéztem az imént, s folytathatnánk a lírai jegyzetet azzal, hogy próbáljuk szavakba önteni Komiszár János képeinek atmoszféráját. Mert a művész is a pillanattal és a végtelennel foglalkozik, a festményeket szemlélve pedig a néző, paradox módon: elidőzik a pillanatban. A festőt megállítja valamilyen fölszikkasztó fény a vízparton, valamilyen finom játéka az árnyékoknak a fák ölen, valami áhítat, amely a templomtornyok felől sugárzik. A festő kimerevíti aztán ezt a pillanatot, de úgy, hogy közben mindent mozgásban tart, és megéled a kompozíció. Ritmusa van a tájnak és

az épületnek, átváltoznak a színek, ember formájú – legalábbis emberi érzelmekkel teli – lesz a faszor, vagy a templom tornya, a faágak közé pedig a mi reménységünk feszül, a mi lelkünk csendül vissza a színekben, az olajfesték virtuóz játékában.

A pillanatban, amikor visszatündöklök egy régi szerelem vagy egy könnyű nyári emlék a naplementében, a habzó-fodrozódó vízfelszínen, ott van a körkörös idő, a rügyfakadástól és virágnylástól a hó fűtta téli utakig, mikor a reménytelenül szürke égbe füstöl az ősz minden cifra, sírdogáló magakelletése.

A pillanatban, amikor megszólal a templom tornyában a harang, hogy figyelmeztessen az ima vagy az ünnep és az emlékezés idejére, nemcsak a fehér ing és a tisztára söpört lélek lebegése van ott, hanem a szürkék mindennapi terhe és a reménykedők mindennapi kenyeré is.

A pillanatban, amikor virradni kezd a dombok alján, és valami sóvárgó derű remegteti meg a levegőt a horgászvizek fölött, még benne van az álmok píra, és az arcunk is, mint az izzadt lepedő: kisimul az ébredő napfény alatt.

Egyszerre színekbe öntött költészet és a kontúrjait kereső történet a kép, de Komiszár János jól tudja, hogy dráma is annyiban, mert jelen van benne a katarzis, hisz' alkalmat kínál (a pillanatban való elidőzés révén is) az áttekintésre és a leltárra, a természetén át az önmagunkkal való szembenézésre és a megtisztulásra.

KOMISZÁR JÁNOS GESZTERÉDI
MŰVELŐDÉSI HÁZBAN KIÁLLÍTOTT
FESTMÉNYEIBŐL

Ez a katarzis nem az értékvesztés miatti fölindulásból következik, hanem a szépség extázisából, abból a föltündöklő pillanatból, amikor éppen rádöbbenünk, hogy milyen csoda a világegyetem és benne a teremtett élet, és ebben a szépségben szinte mi is összeroppanunk a létezés csodájának a súlya alatt.

A Holló László- Boromisza- és Brassai-díjas Komiszár János, Debrecen Kiváló Pedagógusa, Máriapócs Pro Urbe-díjasa, a város Díszpolgára, máig szerteágazó értékörző, értékközvetítő és értékkeremtő tevékenységet folytat. Címszavakban is hosszú volna fölidézni az életútját és eredményeit, ezért mindössze néhány mozzanatot emelek ki abból. A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagja, számos művésztelep és alkotótábor alapítója, illetve résztvevője, jelen van az országos és a régiós hivatásos képzőművészeti szemléken, s napjainkig fontosnak tartja a művészeti nevelést és a tehetség-

gondozást. Szervezi a hajdúszoboszlói országos képzőművészeti diáktárlatot, hosszú időn át a debreceni Brassai Galériában teremtett számos művésznek kiállítási lehetőséget, szervezett csoportos tárlatot a Holló László-díjasoknak, állandó Holló László grafikai anyagot helyezett el Máriapócsra, ahol a verses akvarellekből is állandó kiállítás nyílt, illetve a zarándokházban helyezte el kortárs képzőművészeti gyűjteményét.

Művészetközvetítő vállalkásainak sorában több képzőművészeti interjú-kötetet és színes beszélgetés-, valamint portréalbumot írt és adott ki. Az irodalommal való kapcsolata is igen szoros: három válogatás jelent meg debreceni költők verseiből Komiszár János grafikaival és akvarelljeivel, több könyvet illusztrált, anekdota-illusztrációkat készített Ujváry Zoltán folklórkutató könyveihez, közös kötetei jelentek meg Erdei Sándorral (s én is a szereplője lehettem több közös irodalmi és képzőművészeti munkának).

A MÁRIAPÓCSI BAZILIKA
KOMISZÁR JÁNOS
OLAJKÉPÉN

Miben rejtőzik vajon a Komiszár-kép ereje és titka? Mindenekelőtt az eredeti látásmódban, technikai biztonságban, alázatos műtermi munkában és a virtuóz szabadtéri festészetben, a pillanat erejében, a játékban. Valamint abban a viszonyulásban, ahogyan észreveszi és bemutatja, hogy a természet olyan, mint maga az ember, s amikor megörökít egy pillanatot a nagy egész-ből, nemcsak a látvány van jelen a képen, hanem láthatóvá válik a művész lelkiállapota, hangulata és érzelmvilága is.

Milyen üzenetek fogalmazódnak meg Komiszár János geszterédi kiállításán? Kétféle méretben, de egy művészi koncepció jegyében, a természet és az ember kapcsolatát fűrkészve jutunk a megállapításra, hogy a hely szelleme –

vagy a szakrális örökség felismerése, az Istenhez (teremtett világhoz) tartozás tudata – meghatározza a mindennapi viselkedésünket.

Komiszár János művészetében jelentős szerepet kapnak a templomábrázolások – véleményem szerint azért is, mert a templom egyúttal magát a közösséget is jellemzi. Mircea Eliade írta *A szent és a profán* című könyvében, hogy minden közösség azzal kezdi lakóhelyének kijelölését – tehát az önmeghatározását –, hogy ás egy kutat, és épít egy templomot. Kinyilvánítja azt, hogy múltja, a kút vize, az emlékezet szerves része az életének, valamint kifejezi azt is, hogy jövőjét a reménységgel, az örökéletbe, a megváltásba vetett hittel fogalmazza meg.

A templom rendületlen áll a helyén, de a templom egyúttal megfosztja a teret az idő érzésétől, már magának a templomnak a megfestése által is lebegővé, könnyűvé, ha úgy tetszik: angyalivá, az üzenetközvetítés szakrális elemévé tudja alakítani képét a festő.

Komiszár János nagyon sok (és sokféle) épületet festett, és anélkül, hogy meg tudnám (vagy egyáltalán meg lehetne) számolni ezt, biztosra veszem, hogy a legtöbb épület templom volt. S talán a legtöbbször megfestett két temploma a máriapócsi bazilika és a debreceni Nagytemplom. Most azonban a geszterédi templom képe is szerepel a kiállított festmények között, melyet nem az udvariasság inspirált, hanem a szeretet és az ajándékozás gesztusában is megnyilvánuló alázat.

Nos, a képek egyik legfontosabb üzenete is ez a kettő: a szeretet és az alázat, hiszen Komiszár János jól tudja, hogy az alázat emelhet bennünket a legmagasabbra, hogy mindig a templom tornyából lehet a legmesszebb látni.

A GESZTERÉDI
KATOLIKUS TEMPLOM
KOMISZÁR JÁNOS
OLAJFESTMÉNYE

Nézzük a templom tornyából a vizet, s rögtön tükör lesz. Nézzük innen a fákat: ahogy fészülik az ágak életünket. Nézzük a magányos csónakot, amely „feladattá” válik, és tudjuk, ha odaül mellénk valaki, ha nem vagyunk egyedül, szinte mindent meg tudunk oldani.

SZÍNES PROGRAMOK AZ ELSŐ ARANYSZABLYA FESZTIVÁLON

KOMISZÁR JÁNOS FESTŐMŰVÉSZ DÍJÁT
AD ÁT A FESZTIVÁL RAJZPÁLYÁZATÁNAK
ÜNNEPI EREDMÉNYHIRDETÉSÉN

A szabolcsi Geszteréden 1927. május 4-én került elő egyik legrangosabb honfoglalás kori lelet-együttesünk, melynek legszebb darabja egy aranszerelkes szablya. Ezt a „rendkívüliséget” hirdeti a 2015-ben megalakult Geszterédi Aranyszablya Társaság Alapítvány, mely május 28-án rendezte meg az I. Aranyszablya Fesztivált.

Palánki Ferenc debreceni-nyíregyházi püspök felidézte, ahogyan Jézus beszél az evangéliumban a földbe rejtett kincsről: „Hasonló a mennyek országa a szántó-földbe rejtett kincshez. Egy ember megtalálta, újra elrejtette, aztán örömeiben elment, eladta mindenét, amiye csak volt, és megvette a szántóföldet” (Mt 13, 44). A geszterédi lelet felbecsülhetetlen érték, de az igazi érték az, hogy ennek ürügyén a

falu közössége összejön, és együtt ünnepel – ugyanis „Boldog az a nép, amely tud ünnepelni”. (Zsolt 89,16)

AZ ELSŐ SORBAN PALÁNKI
FERENC MEGYÉSPÜSPÖK ÉS
RÁCZ JÁNOS, AZ ARANYSZABLYA
TÁRSASÁG ELNÖKE (JOBBRA)

„A hagyomány nem a hamu őrzése, hanem a láng továbbadása” – idézte Morus Tamás gondolatát mottóként Rácz János, a társaság elnöke, aki a megnyitón azt is hangsúlyozta, hogy mára egyre fontosabbak a közösséget összekötő, formáló programok. A falu örökségül kapta a honfoglalás kori leleteket, amelynek üzenete az értékeink megvédése, az ebben való kitartó munka, amit egykor a szablya birtokosa is tett. A szülőfalu, a közösség értékeit védeni kell, amelyhez összefogás szükséges.

A geszterédiek előtt a páratlan értékű honfoglalás kori lelet feltárása óta ismert. Szabó József polgármester egyben kiemelte Varga Gyula nyugalmazott rajztanár munkáját, Neki is köszönhető, hogy az elmúlt évtizedekben egyre mélyebben került a köztudatba az aranyszablya lelet.

A fesztivál sokrétű programot kínált. Megrendezték az I. Aranyszablya Futóversenyt 1927 és 5000 méteres távon; az egész napos rendezvényen az irodalmi-, a rajz és az építészhallgatói tervpályázat eredményét is kihirdették; Komiszár János festőművész kiállítása a művelődési ház két termében volt látható, s bemutatták Piroksa János honfoglalás kori kiállítását. Néptáncsoportok és hagyományőrző egyesületek mutatkoztak be; volt Vikidál Gyula-koncert és jótékonyági bál. Moderátor Balogh Gábor, a nyíregyházi Móríz Zsigmond Színház és a komáromi Magyar Lovas színház tagja volt.

1927. május 4-én a disznókat őrző Balázs János bojtár gyerek bukkant rá arra a sírra, amelybe egy férfit fegyverével együtt temettek el a községtől északra a Nyíri-tag nevű uradalmi majorság közelében. Ebből a sírból került elő a nemzet számára is fontos világhírű fegyver, amely a régészek szerint Árpád vezér valamelyik fia viselhette. A geszterédi Goldstein Lászlónak, a birtok akkori bérlőjének köszönhetően összegyűjtötték a sír körüli leleteket, melyeket a nyíregyházi múzeum helyeztek el.

A Geszterédi Aranyszablya néven ismertté vált honfoglalás kori lelet a legnagyobb és a legkiválóbb az országban. A szablya arany veretei alapján egyedül a bécsi Schatzkammerben őrzött úgynevezett „Nagy Károly karddal” (bécsi szablya) vethető össze, amely nem sírleletből származik.

A SZÖVEG ÉS A KÉPEK
FORRÁSA A DEBRECEN-
NYÍREGYHÁZI EGYHÁZ-
MEGYE HONLAPJA
(KOVÁCS ÁGNES)

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

PÁLFY JULIANNA:

KEDVES BOHUMIL

Mikor a nagyanyám született, még igencsak vidáman virult, mint egy „szép bokréta Isten kalapján”, a Monarchia, háborúskodására, mint rossz álomra ritkán emlékeztek, pedig, hát akkor sem volt fenéig tejfel az élet, Ön is tudja, míg aztán a szarajevói merénylettel a boldog békeidőknek lőttek, mire az anyám megszületett, már csehek voltak, minden tökéletesen tönkre volt téve, vagyis, hogy azt csak gondolták, mert sokkal cifrább dolgok következtek, nem beszélve azokról az időről, mikor már én is éltem; kicsi koromban a nagymama kedvence voltam, mert ott éltem vele, miután nagyapa meghalt, infarktust kapott, csak lehajolt a kertben, és már vége is volt, ahogy mondani szokták: sokat nem szenvedett, idegeskedett ő épp eleget, már az elég volt, hogy az apja a két idősebb bátyjával Amerikába utazott – nem voltak szegények, csak körülnézni akartak, de az lett belőle, hogy az öreg útközben meghalt, a két fiúnak meg annyira megtetszett az a másik világ, hogy haza se jöttek, csak később, a háború alatt látogatóba, és hoztak egy csomó parfümöt ajándékba, mert odakinn vegyi laboratóriumuk volt; az anyjukra, meg a két kisebb fiúra maradt a kocsmá meg a négyszobás vendégház a vasút mellett, de nagyapám, a legkisebb fiú, mindig mozdonyvezető akart lenni, az is lett, aztán ebből később csak haszna származott, mert nem volt osztályidegen, hát békén hagyták, ellenben a bátyját 25 évre a messzi és szerinte csodálatos Szibériába vitték... – igen, kedves Bogumil, ilyen is van, mert bizony, 25 évi fogság után hazajött, nem ismerte meg a saját gyerekeit; akkor már én is egész nagylány voltam, na nem annyira, mint az anyám, mikor először kérték meg a kezét, méghozzá egy báró, egy kissé bohém bárócska, aki nagyon szeretett úszni, és a csapi Tisza-part messzi földön híres volt a homokos strandjáról, a mamám meg szőke volt, sötétkék szemű, nagyon karcsú, és úgy úszott mint a hal, át az örvényes Tiszán; Záhonyban volt a nagyapjának dinnyeföldje, a dinnyét a vízben gurították, a báró meg teljesen kész volt, még akár a családjával is szakított volna azért a 17 éves fruskáért, a rang nem érdekelt, igazán gazdag se volt, csak legfeljebb jómódú, de nagymamám összevonta amúgy mindig szigorú szemöldökét, és véget vetett a románcnak, pedig a

báró már a pappal is beszélt, de anyám később bevallotta, hogy egy szikrányit se volt szerelmes, csak imponált neki a kérő, és élvezte, hogy a barátnői majd meg pukkadtak az irigységtől; az apja nem igen szólt bele a dolgokba, elég volt neki a vasút, meg este a kocsmában segíteni; amúgy Csap izgalmas, virágos városka volt akkoriban, a sok vonattal érdekes emberek jöttek-mentek, hozták a híreket, télen korcsolyapálya üzemelt (fűtött melegedővel), a fiatalok Ungvárra jártak középiskolába, anyám minden reggel épphogy csak elérte a vonatot, mert háromszor is újrafűzte a cipőjét, ha nem találta jónak, az anyja folyton szidta, mert a reggelire sose volt ideje, de ezt Ön sokkal jobban tudja, kedves Bohumil, hisz oly jól ismerte a nőket, ha tetszeni akarnak, nem számít a reggeli; a húga az egészen másmilyen volt, nagyon nőies, olyan, aki igazán családanyának való, írtak egy iskolai dolgozatot még alsós korában, és azt kérdezték a gyerekektől, hogy mit szeretnél csinálni nagy korodban? – és ő azt írta: kisgyerekeket szeretne fürösztetni, és az élet nagyon kibabrált vele, mert soha nem született gyereke, és én voltam a kedvence, de ez már később volt, akkor már oroszok voltunk, de előtte még visszajöttek a magyarok, és mindenki boldogan várta a katonákat, a nők a nyakukba borultak, erre azok egymás közt lekurválták őket, sok köszönet nem volt az egészsből, mert akkora háború kerekedett, mintha az egész világ megbolondult volna, nem sok mindent lehetett tenni, Csapról, aki csak tehette, menekült, állandóan bombáztak, sándarabok röpködtek a levegőben; nagyanymék minden holmijukat a pincébe vitték, Szobránc mellett egy kastélyban kaptak szállást, ahol is a falubeliek már majdnem teljesen kifosztották az épületet, egy éjszaka titokban visszajött a gróf, rá se nézett semmire, csak a bélyeggyűjteményét szedte elő egy rejtett faliszekrényből, több hatalmas albumot, vissza se nézett, úgy lovagolt el az éjszakába, a front is elvonult, anyámék hazamentek, a ház on elől egy hatalmas lyuk tátongott, azon mentek be egyenesen a nappaliba, csupa törmelék volt minden, a pince kifosztva, anyám akkor már mennyasszony volt, és komolyan is gondolta, de a vőlegényét a frontra vitték, ő folyton levelet írt, nagyon ritkán kapott választ mert a férfi fogságba esett, és ott ismerkedett össze apámmal, barátságot kötöttek, anyám minden levelét együtt olvasták – fantasztikusan tudott az anyám írni, így apám már ismerte anyámat ezekből a levelekből, még mielőtt találkoztak volna; na az a találkozás nem volt könnyű feladat, a vőlegény vele üzent meg a „jó hírt”, miszerint hamarosan apa lesz, egy orosz nő elcsábította, és el is kellett venni, mert a lágerparancsnok lánya volt, sírva üzent, hogy soha többé nem mer anyám

szeme elé kerülni; a vonatállomáson találkoztak, apám 52 kg volt, 185 cm magas, és még így is szép, átadta a gyűrűt meg a levelet, hosszan beszélgettek, a végén már anyám nem is bánta, hogy az a másik visszaküldte a gyűrűt, szerelem volt az első látásra, apám a szörnyűségekről keveset beszélt, pedig a bátyját, akivel a fogságban együtt voltak, egy vizes hordóba fojtották, sajnálatos véletlen volt, ritkán kaptak vizet, és őt a mögötte lévőkhöz nekiszorították a hordó peremének; a másik bátyja a németekkel menekült és eltűnt valahol Európában, így hát apámnak jóformán megszűnt a családja, csak az apja maradt, pedig szép száll emberek voltak, a beregszászi gimnáziumba jártak, apám Pesten tanult tovább, az anyjuk, a falu legszebb asszonya, korán meghalt, legalább nem kellett végignéznie fiai pusztulását, és a bánatba nem sokára belehalt a nagyapám is; a szüleim Csapon esküdtek, éjfélkor titokban mentek a templomba, akkor már tilos volt pap előtt esküdni, mindössze egy száll gyertya égett, hogy kívülről ne vegyék észre, anyám sajnálta, hogy a legjobb barátnője (egy zsidó lány) nem lehetett ott, mert meghalt valamelyik koncentrációs táborban; szépek voltak, mégis szomorú volt mindenki – mint egy temetés, mesélte anyánk később, pedig a pap (egy kedélyes ember) még viccelt is a szertartás közben; az anyám szépen varrt és az orosz nők, a „bárisnyák” akik még nemrég katonák voltak, most egyszerre nők és divatosak akartak lenni, halomszámra hozták az ejtőernyőket, és anyám a finom selyemből ruhát, bugyit, melltartót varrt nekik, lisztel, cukorral fizettek és nem számolták, mire mennyi anyag kell, így történt, hogy a legnagyobb nyomorban selyem ágyneműnk volt; a húga állandó életveszélyben élt, az orosz férfiak a nagymellű nőket részesítették előnyben, és ő szép is volt, nagyon nőies, egyszer egy teherautónyi részeg katona elkapta, és már rángatták fel az autóra, szerencséjére egy magas rangú katonatiszt észrevette, és többször is a levegőbe lőtt, csak akkor engedték el Sári nénémet, ezek után már ki se mert menni a házból; nagyon nehéz volt az élet, hát leköltöztek Nagypaládra, az apám falujába, hiszen a ház üresen állt, és ott legalább volt mit enni, apám lett az iskolaigazgató; Paládon csak református templom volt, apám nem járhatott, anyám (katolikus lévén) mindösszesen egyszer tette be oda a lábát, még a leköltözést követő egyik vasárnap, de amint belépett (asszony létére) fejkendő nélkül, parafa talpú szandálban, a pap is elakadt a prédikálás közben, a népek mind hátrafordultak, olyan volt, mint egy filmjelenet, mesélte anyám, és az élet a faluban ugyanolyan nehéz lett, ha nem nehezebb, mint a városban, szegény parasztok se tudták, hogyan is kell élni ebben az új

rendszerben; borsó nőtt mindenütt, mert úgy szólt az „ukáz”, egész nap bömbölt a rádió a villanypóznán, orosz dalokat meg „csasztuskát” kellett hallgatniuk, időnként (éjjel) egy ügyes legény felmászott az oszlopra és kitekerte a nyakát, egy-két napig csönd volt; akkor már megvolt a testvérem is (egy lány), de nem apám búsult e miatt, hanem inkább anyám szerette volna, ha fia születik, de nem, évek múlva még egy lány lett, többé már nem próbálkoztak; a falubeliek – miután nagy keservesen megalakult a kolhoz – megunták az újabbnál újabb elnököket, akiket isten tudja, honnan küldtek a nyakukra, hát rávették az apámat, hogy legyen ő a kolhozelnök, nehezen szánta rá magát, később meg is bánta, de azért elvégezte a mezőgazdasági egyetemet (levelező szakon), és akkor már oroszul jól beszélt, az őrült utasítások, amik fentről érkeztek és teljesíthetetlenek voltak, gyomorbeteggé tették, állandóan idegeskedett, folyton cigarettázott, mi meg ketten anyámmal eszténként moziba mentünk, rengetegszer láttuk azt a pár filmet, amit a kultúrházban vetítettek, kijöttünk a moziból és olyan sötét volt, hogy az orrunkig se láttunk, mindig én nyugtatgattam mamát hogy ne féljen, mert én itt vagyok, emlékszem, ezen mindig kacagott, vidámnak tűnt, de mikor nagyobbak lettünk magunktól is rájöttünk, hogy ez csak a látszat, nagyon nem szerette a falut, nem is illett oda, igazán be se fogadták, ő se nagyon igyekezett megfelelni, annál inkább szerettek minket gyerekeket, meg mi is a falusiakat, legjobban a dadánkat, Ági nénit, egyszerű parasztasszony volt, végtelen türelmű, megbízható, soha minket el nem áruló, leginkább a középső húgomat szerette, aki amúgy égetnivaló rosszsont volt; Ági néni szemében anyám egy földre szállt angyal lehetett, olyan sokszor segítette ki őt, hogy egyszerűen imádta, amúgy a férjét, akit Winternek hívtak –fene se tudja, honnan került Nagypaládra ezzel a névvel – nem nagyon lehetett szeretni, mi, gyerekek, féltünk tőle, magas, csontos ember volt, soha nem mosolygott, fojtott, halk hangon beszélt, apró, nagyon kék szemei mint a lézersugár, ő volt a falu kanásza, disznószagú, soha nem értettük, hogy Ági néni meg ez az ember hogyan is él egyazon házban, viszont csitri lányaikkal sokat játszottunk, a hátukon cipeltek minket mindenfelé, leginkább a gyümölcsösbe, amit a kolhoz a bártól örökölt, óriási cseresznyés kert tartozott a kastélyhoz, amiben a háttárság székelt, az uraság régebben is Pesten lakott, csak vadászni járt Paládra, telente apám is vadászgatott, nem volt szenvedélye, de unalmas volt télen az élet falun nekünk gyerekeknek nem, ha volt hó szánkázni mentünk méghozzá lovas szánnal, át a havas mezőkön egész a szomszéd faluig; jöttek

a disznóvágások, sok helyre hívtak minket disznótoros vacsorára, de apám már gyomorbeteg volt anyám nem szerette a zsíros ételeket, így hát kevés helyre mentünk, mindenütt nagy nótázás folyt, mi gyerekek is fújtuk rendületlenül; a szüleim engem zenei pályára szántak, ezért Csapon kezdtem az iskolát ott zenét is lehetett tanulni, Mária néni zongoraórái messze földön híresek voltak és így nagymama se volt egyedül, templomba jártunk de a képeken k ívül ott semmit se szerettem, mert még nyáron is meg kellett fagyni, a térdeléstől fájta a lábam és untam az egészet, a kézimunkázást úgyszintén, de korcsolyázni meg olvasni mindennél jobban szerettem, nagymama szigorú volt, lötyögés, lazaság kizárva, ha hazamentem Nagypaládra, mintha egy zárdából szabadultam volna, otthon a legnagyobb liberalizmus uralkodott, Rejtőt is szabad volt olvasni akár még az ágyban is; apánkat nyaranta alig láttuk, mindent jól akart csinálni, teljesen beleélte magát a kolhoz vezetésébe még Kazahsztánba is elutazott vetőmagért, szájtátva hallgattuk amit a messzi országról mesélt, a saját szemével látott egy gyilkosságot, a szálloda ablaka alatt fényes nappal szúrtak le valakit, ő épp cigarettázott a nyitott ablak előtt és látott mindent, másnap a lehető leggyorsabban elintézte a dolgát és szinte menekülve távozott, a repülőút hazafelé meg kis híján katasztrófával végződött nem nyílt ki a futómű, és mindenki sírt és háromszor próbálkozott a pilóta, de negyedszerre kinyílt a kifutópályán túlrohantak és a mezőn álltak meg, egy csomó magas rangú katonatiszt utazott a gépen, apám meglepetten látta, hogy keresztet vetnek és imádkoznak, aztán mikor elmúlt a baj össze-vissza csókolták a pilótát, egyből átvedlettek kommunistává és jól berúgtak a repülőtéri restiben; anyám az évek alatt egyre szomorúbban viselte a falusi életet, a varrásban élte ki művészi adottságait, mi mind a hárman a legdivatosabb ruhákban jártunk, furcsán is néztünk ki a többi gyerek között, a legkisebb húgom, megmakacsolta magát és csak térden aluli szoknyát volt hajlandó felvenni, mert a barátnői is olyat hordtak; nekem csak egy barátnőm volt a faluban, a tanító lánya, neki is városi anyja volt, Nagyszőlősről került oda, anyámmal összejártak cigarettázni Márta néni újja sötétbarnára „érett” a bagótól a hangja meg, mint egy férfié; lassan valamit javult a gazdasági helyzet, néha külföldi áruhoz lehetett jutni, már volt fekete-fehér TV, apám erőfeszítésének is meglett az eredménye, a kolhoz egész jól működött erre természetesen megfűrták, végre engedett anyámnak és otthagytuk a falut, Beregszászba költöztünk, szép helyen laktunk, jó társaság járt hozzánk, újságírók, apám régi diáktársai, leginkább kártyáztak; én már

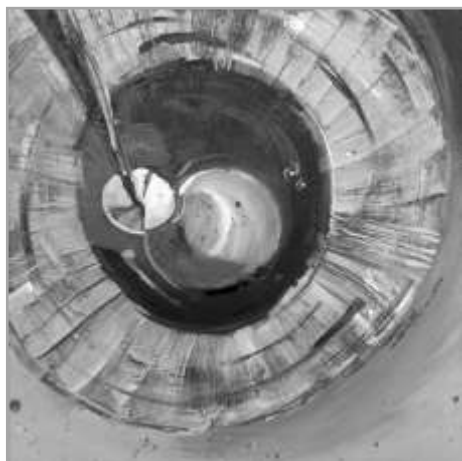
középiskolás voltam, két barátnőm volt és egy harmadik egy zsidó lány a családjuk mindig csomagot kapott Amerikából, jó nagyot 15-20 kilósat, tele mindenféle ruhával és mi hárman próbálgatni jártunk Edithez, ezek a dél-utánok isteniek voltak, kiöltözve likórt ittunk persze csak annyit, hogy ne vegyék észre a hiányt a szülei; Edit érettségi után sírva a nyakunkba borult és elköszönt, kivándoroltak Izraelbe; anyám volt az első a családból aki Magyarországra ájtott, éspedig Csapnál – ahol született- át Záhonyba – ahol az anyja született-, elképedve vette tudomásul, hogy csodálkoztak, milyen szépen beszél magyarul; csupa csodás dolgot mesélt anyám az igazi hazánkról, ahol összehasonlíthatatlanul jobban éltek, mint mi, a vámnál rettegetek az utazók, hogy mit fognak elvenni tőlük, hát persze mindig azt, amire épp szüksége volt valamelyik fejese, a vámparancsnoknak, a vámtiszteknek vagy a takarítónő kérte meg valamelyik vámost szerezne egy pár tornacipőt az unokájának, cserébe elmenne hozzájuk megpucolni az ablakokat; én sem felejttem el soha, mikor még iskolás se voltam és kis határ-mentivel átengedtek minket három napra Szatmárnémetibe az apám rokonaihoz, csak apám, anyám és én, az élet ott is jobb volt akkoriban mint nálunk, az Unióban, kaptam egy hímezett irhabundát, késő ősz lévén senki nem gondolta, hogy levetetik, de mégis, a vámos erősködött, hogy ilyet kivinni az országból tilos, én bögttem, mégis lerángatták rólam, jól emlékszem mennyire megviselt; a külföldre menés igen nagy dolognak számított akkoriban és még hosszú évtizedekig, de ezt Ön nem tudhatja kedves Bohumil, mert a csatolt gyarmatállamokban a vezetők ügyességén sok minden múltott, de mi kőkemény proletárdiktatúrában éltünk és aki csak akart és egy kis hatalma volt zsarnokoskodott, elég volt felfelé mutatni az ujjával és már nem tudta senki, hogy tulajdonképpen kitől is kell félni igazán, de fiatalnak lenni mindenütt jó, akkor még csak a másik nem az igazán érdekes és nem számít, hogy fekete kenyérért kell sorban állni, hisz ott áll Ő is; kedves nagymamám már érezte, hogy nincs neki sok hátra, mert folyton a dióst emlegette- vagyis a temetőt-, egész életében általa kreált szavakat, furcsa kifejezéseket használt, diósak azért nevezte, mert szerinte a legszebb koporsók diófából készülnek és ő a pénzt össze is gyűjtögette egy ilyen jó minőségű ládára, mielőtt meghalt azt mondta nekem: a következő században a legnagyobb kincs a tiszta víz, az igaz szó és a valódi szerelem lesz; eljött az új század és én úgy látom, hogy nagyon is igaza volt, ebben gondolom egyet is érthetünk, kedves Bohumil.

ARRÓL, AMI VALÓSÁGOS

*Buka László gondolatai
2016. tavaszi debreceni kiállítása előtt*

Jönnek, jönnek szép csendben, kényelmesen szétterítve az időben (úgy jó! – úgy kell!) az újabb kiállítási lehetőségek. Öröm ez nekem. Kell a megerősítés az embernek, igaz? (Igaz.) Váratlanul jönnek a felkérések, telefonon, személyesen, interneten, mikor hogy. (Valaki, valami tud rólam... – köszönöm, persze, hogy jólesik.)

Szeretek a kiállításokra „jó messziről” (idő...) rákészülni. Főleg fejben, de válogatni, csomagolni, elszállítani, megrendezni is kell (utóbbiak első-sorban persze a test feladatai. Hangolódni kell erre, ezekre – mint egy húros hangszernek. Meg kell keresni a belső hangot („a” hangot), hogy erre lehessen felfűzni a többi, az éneket, a dallamot, a szívet, netán a szimfóniát... Keresés, megtalálás, összhang-igyekezet.

Próbálok mindig teljesen új alkotásokat is kitenni a falakra, látnom kell őket, hogyan is viszonyulnak a többiekhez és énhozzám is persze. Csak a kiállításokon lehet őket viszonylag így objektíven látni, a raktárakban, vagy festés közben nemigen megy ez. Túl szubjektív olyankor hozzájuk a helyzetem, a véleményem. A falon már „másvilág” van,

nézem őket, mint egy tárlatlátogató. S tudom ilyenkor már, hogy melyiket nem szabad még egyszer kitenni, melyik az, amelyiket viszont bármikor.

Önmegmérettetés (önminősítés... – sűrűn használt szó manapság...), vagyis egy tükör, egy elég éles, megtisztított felület, szembesülés-terep, térkép, ami vállalható, nem félelmetes, nem ijesztő, hanem olyan, amilyen.

Valóságos.

...MEGÁLLNI...

... ELCSENDESEDNI...

...ÁTGONDOLNI...

BUKA LÁSZLÓ FESTŐ-
MŰVÉSZ-RAJZTANÁR
ÖNÁLLÓ KIÁLLÍTÁSÁT
ÁPRILISTÓL LÁTHATTA
A KÖZÖNSÉG A DEBRE-
CENI-ÁRPÁD TÉRI
REFORMÁTUS EGYHÁZ-
KÖZSÉG KASSAI ÚTI
GYŰLEKEZETI TERMÉ-
NEK GALÉRIÁJÁBAN;
JÚNIUS 13-ÁN BUKA
LÁSZLÓ ÚJABB TÁRLA-
TA NYÍLT A DEBRECENI
REFORMÁTUS NAGY-
TEMPLOM KÁLVIN
JÁNOS GALÉRIÁJÁBAN

KÖLTÉSNET NAPI HAIKUÍRÓ-VERSENY
A DEBRECENI MÉLIUSZ KÖNYVTÁR ÚJKERTI FIÓKKÖNYVTÁRÁBAN

Noha voltak kezdeményezések korábban is a japán haikuműfaj népszerűsítésére, hagyományteremtő szándékkal hirdette meg a múlt évben kétfordulós haikuíró versenyét a debreceni Méliusz Könyvtár. Az idén április 12-én adott helyet a döntőnek az újkerti fiókkönyvtár: a beküldött haikukat a helyszínen írt háromsorosokkal együtt értékelte a zsűri, majd megszületett a második Debreceni renga. A középkorban népszerű japán kollektív vers lánc-tankáit (a háromsoros, 17 szótagos haiku van megtoldva két hétszótagos sorral, mely a természet megfigyelése mellett a személyes reflexiók megfogalmazására is alkalmat teremt) ezúttal összesen tíz szerző készítette: köztük Jámbor József színművész zsűritaggal, aki évtizedek óta foglalkozik a japán kultúrával, most viszont megírta élete első haikuját is, amely természetesen beépült a Renga kompozíciójába is. (A nyitóhaiku megírását ezúttal is jómagam vállaltam.)

RENGA DEBRECEN II.

(2016. 04. 12.)

Óvatos a fény.
Katicabogár alszik
fűzfa-válladon.

Nem ébresztelek fel még,
mert álmod a mindenség.

Az ágyon fekve,
az élet rejtelmében
én elmerülvén....

Vagyok mint egy kisgyerek:
rémült de reménykedő.

Mormota ébred,
fázós, tél-teli álma
rügyekre fakad.

Hiába gondolkodom –
talán még túl korán van.

De ébred lelkem,
szívem már szirmát bontja,
s virágba borul.

Ő tudja, itt a tavasz:
nem szabad tovább várni.

Kinyílt kalitka:
lelkem szabad mámora
röpke pillanat.

Elszáll mint egy vadgalamb,
emléke marad csak meg.

SZ. KÓCZIÁN MELINDA
TÜZZOMÁNC ALKOTÁSA (2008)

„HAJDÚBÖSZÖRMÉNY
A FESTŐK VÁROSA” –
SÁNTHA ANTAL GYŰJTEMÉNYÉBŐL

VÁLOGATÁS AZ ÚJKERTI KÖNYVTÁR HAIKUÍRÓ VERSENYÉRE BEKÜLDÖTT VERSEKBŐL

KOZÁK ANNA

Valami fénylik.
Kibújt a szép hóvirág.
Jön már a tavasz.

SZABÓ DÁVID

Egy marionett
táncol a sötétségben
síró szemekkel.

KISS KORNÉL

Fáradt tengeren
és ködben a Fregatt-tok,
hol ágyúk töltve.

Sas lát sas szemmel,
pásztázza puszta táját.
Minden az övé.

Zúg a fül és fej.
Hangosak az emberek:
Budapestis ez.

BÓDIS DÁVID

Portán felirat:
Az életed több, mint
„Ott egy ajtó balra”

Ha lelőnek, szíved
megáll, de a golyó majd
repül tovább.

Azt hiszed, lemoshatsz
engem is, mint a sminked,
mint más férfiakat?

TANI ZOLTÁN

Elültethetnék
ezer fát és virágot –
nem tenne semmit...

GERGELYNÉ BRUCKNER ENIKŐ

„A határmezsgyén.
Túldoldalt a végtelen,
hát ott állok én.”

„Kalap vagy fedél.
Ne hajléktalan legyél,
inkább a fedél.”

SZABÓ ESZTER HELKA:

V. HEGEDŰS ZSUZSA

Buszpályaudvar

Őstehetség

Halszemű buszok.
A kormos eget, betont
Söpri szempillám.

Kéménykürtőben
felhangzik a zeneszó,
karmester a szél.

Külvárosi életképek I.

Éjjeli őr

Vakond-éjjelek.
Lelakott házban fény gyúl.
Szénarcú meleg.

Kecses kardvirág
lánczsát szegez az égre,
Holdat könnyeztet.

Külvárosi életképek II.

Áhítat

Vakond-hajnalok.
Holdarcú nő, férfi kel.
Kisgyerek vacog.

Templomtoronyban
harang kondul, imát mormol
a lágy esti szél.

Külvárosi életképek III.

(PAPPNÉ) MAJZIK ILONA

Vakond-nappalok.
Viaszvászón. Palackok.
Kiürült sorsok.

Haj, kutyamód jó!
Izgat egy japán ötlet.
Egy vers. Öt, hét, öt.

IMRE BOGLÁRKA

Te osztod az észt?
Ha nyúl volnál, elhinném!
Nem nyúlnád a kész.

Könnypi szellő, fény
madárcórus, s a rég várt
feltámadása.

Holnapot károg
kiszáradt diófámon
száz varjúlevél.

VÁLOGATÁS A HELYSZÍNEEN SZÜLETETT HAIKUKBÓL

IMRE BOGLÁRKA

Örök bujdosó,
sötétben él, de boldog
vakon a vakond

MAJZIK ILONA

Népszerű ma is
ama állati ösztön,
hogy ugatni kell.

PÁL ÁKOS

Virág nyílik a
titokzatos földben. De
korai még!

SZABÓ DÁVID

Kopárság tűnt el:
már minden fénybe borult.
Elveszett álom.

KOZÁK ANNA

Hó fődte szép táj.
A kis rókák fáznak itt:
anyjukhoz bújnak.

NAGY ERZSÉBET VIKTÓRIA

Zöld fények a fán,
lent óvodáscsoportok
pecsvörk-foltjai.

Zölden lobbanó
táj, kígyóként kúszik rám
a fojtó remény.

KISS KORNÉL

Madár-szónoklat.
Muzsikálnak a fák is:
meddő, lágy látvány.

New York alatt már
több patkány él, mint ahány
ember-lélek fent...

TANI ZOLTÁN

Kakas zajong, s kel
fel a nap, négy óra van –
indul a munka.

Mindenki rohan.
senki sem veszi észre
szegény kis madárt!

Színes levelek
hűvös szellő arcokon...
Szajonara, tél!"

NAGY GÁBOR MIKLÓS versei

CATEGORICUS IMPERATIVUS

Földbe kapaszkodnak gyökerekkel a régi diófák,
korhadtt ágaikon szomorúan az angyalok ülnek,
ők játsszák, oly tisztán hallod a szép hegedűszót.
Hallgass bent a magányos, bús gordonka szavára!

Halld, hogy sírnak a sínek a villamosok kerekétől,
és a sziget százéves gesztenyefái zenélnek!
Zongora hangja – Chopin – mit a fák a tenyérlevelükkel
játszanak este, mikor már őszbe borulnak a lombok.

Verseddé kottázzad a rügyfakadás muzsikáját,
s mások is úgy hallgathassák meg az égi zenéket,
mint te, s mint ahogyan bent szíved húrjai zengnek.
Írj, s kottázd le a dallamokat, csakis ennyi a dolgod!

S mert magyar író vagy, tudod azt, felelős vagy a nyelvért.
Nincs már más erkölcsi parancs: te csak írd, amíg írhatsz!
S pontosan írni: e szép categoricus imperativus,
ennyi az író szép, belső erkölcsi parancsa.

Szépen s pontosan írni: e kényszerű, szép felelősség.
Mindig tudnod kell, mikor és hova tedd ki a vesszőt,
s hogy szerkeszd pontossá mondataid. Hamisan szól
pongyola módra megírt mondatban a bús hegedűszó...

VALÓDI

Az acélos égen a Hold figyel,
mintha csak állandó lenne
egy sokismeretlenes egyenletben.

Pipafüst vegyül a mézvirág
édes illatával, cserebogár
koppan, a rózsatő levelei
titkon pattannak ki s nőnek
lassan rózsággá.
A kései furmint aranyában
bezárva a tavalyelőtti nyár
és a kora őszi fáradt napsütése:
cukorra nemesült fotonokként
konzerválva a kozmikus idő.

Talán semmi sem úgy igaz,
ahogy látni.

Azt hiszed, hogy porból vagy te is,
a kóbor csillagok porából vétettél,
amiből a Hold is egykor összeállt,
és ami habarcsként fogja össze
évszázados katedrálisok köveit.
És porrá lesz majd, ha földbe tesznek,
egy igazi égítést igazi porává,
s atomjaid por-vándoraivá lesznek
a mérhetetlen csillagűrnek talán.

De talán semmi sem úgy igaz,
ahogy látni.

Talán nem is a repülőgép az igaz,
ami Ferihegy felől lassan kúszik
az acélos égre, a Hold alá, mert
talán csak a repülőgép jelzőfényének
a remegése valódi.

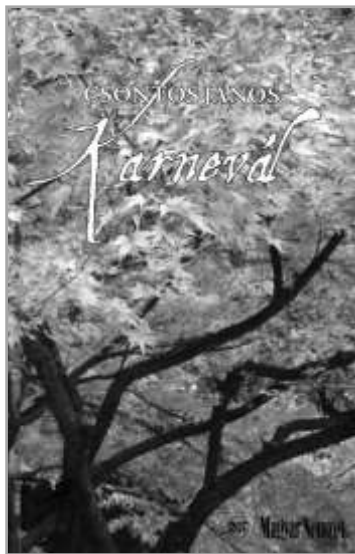
Talán nem is a cserebogár az igaz,
és nem is a fal, aminek koppan,
nem az a vasbeton a valódi,
hanem csak maga a koppanás létezik,
és a cserebogár szárnyának rezdülése.

Talán por sem vagy, sem molekula,
sem hús, sem vér, sem sejtek tömege,
csak néhány milliárd atomi illúzió.

Talán minden, ami anyag, csak a látszat,
és egyedül a húr igaz benned, ha rezdül.

És lehet, hogy nem igaz ez a vers sem,
látszatháttérben látszatkarakterek csupán.
Nem a betű, csak a vers zenéje valódi,
csak a zengő zöngés hangzók, amelyek
valahol talán egyszer visszhangra lelnek
az univerzum atomnál kisebb,
de egyszerre végtelen húrjain.

CSONTOS JÁNOS: KARNEVÁL

*Tárcák, 2011–2014**Napkút Kiadó – Magyar Nemzet,
Budapest, 2014., 288 old.*

Csontos János reprezentatív tárcakötete volt a 2005-ben kiadott *Ezüstkor*, amely a(z) Osszián néven közölt *Kétezer leütés* (2001), majd a *Polgári kaszinó* (2002) és az uniós belépésre készült *Europa Nova* (2004) törekvéseit folytatva, a napi közéleti élménykörtől mind határozottabban az (irodalmi érvényre is igényt tartó) írói tárcapublicisztikába fordult. Az *Ezüstkor* bár az internetes jegyzeteket is összefűzte az esszéigényű irodalmi tárcákkal, meglehetősen egzakt és egyszerre ironikus módon adott képet a hanyatló korszak (aranykor helyett ezüstkor) értékvilágáról, illetve pusztulásáról, a szellemnek arról a morbid vágyáról, hogy legyőzheti a szellemtelenséget...

Nos, majdnem egy évtized múlva állította össze Csontos új publicisztikai sorozatát, a *Karnevált* (2014). Ám közben sem tétlenkedett, az urbanisztika és a vizuális publicisztika mellett kötött ki: építészeti filmeket készített, nagy ívű vállalkozása volt a (háromszor) *Tizenkét kőműves* (2006; 2009; 2012), és Mihály Zoltán kárpát-magyarországi fotói mellé írt ezer karakteres, érzékeny lírai kommentárokat 2008-ban (*Kárpát-koszorú*). Délvidék, Vajdaság, Erdély, Kárpátalja, Felvidék, Órvidék és Muravidék: a művelt Nyugat „szégyenkezni-valója”, a Kárpát-medencében véghezvitt trianoni országdarabolás, „monstre történelmi büntény”, egy anyatorzó, a Magyar Fájdalom, amint azt a debreceni emlékmű hirdeti. Fájdalmát a magyar nemcsak borba, de humorba, olykor az újrasedző szatírába fojtja, mint itt is, ahogy a *Kárpát-koszorú*hoz írt *Előszó* első mondatát olvassuk: „Keserű trianoni eredetű tréfa, hogy Magyarország az egyetlen állam a világon, mely önmagával határos.” Az „önmagával határos” kifejezésbe sűrített kép szimbolikus formában áll előttünk a Kárpát-koszorú metaforában. (Ezzel a címmel készült egyébként egy öt részből álló televíziós dokumentumfilm-sorozat, amely átfogó képet ad az elszakított országrészek civil – s gyakorta áldatlan – állapotairól.)

Az építészportrék is komoly publicisztikai teljesítmények, a filmek az új művészeti ág felé vezették aztán Csontos János érdeklődését, ugyanakkor itt is alapvető a dokumentáló, valamint a művészi továbbgondoló szándék sajátos ötvözetének megalkotása. A *Magyar Nemzet*nél töltött utolsó időszak (avagy a *Nagyítás* c. hetilap megszűnése utáni rehabilitációs külsőzés) termése lett a *Karnevál*, a 2011–14 közt megjelent tárcák gyűjteménye. A visszaköszönő írás pedig éppen egy nekrológ volt, amely az építészeti sorozathoz (és egyik szellemi etalonjához, mentorához is) kötötte: *Makovecz és kora* címmel jelent meg 2011. október 1-jén.

Személyessége itt is fölülírja a biográfiai hangsúlyokat, és ez adja meg a mementó hitelességét. Csontos „magánügye” fonódik össze az egész szerves magyar műveltség közügyével – ráadásul a halálhír a Tokió-toronyban érte, egy japán építésszel készülve interjúra. Makovecz egy idő után szinte csak Csontos Jánosnak nyilatkozott, s ezekből az élményekből mélyült, formálódott a kép. „Egyszerre volt professzor, kinyilatkoztató próféta, megfellebbezhetetlen szentenciákat mondó titkos szépíró és könnyed atyai barát: akárhogy figyeltem, nem ismertem fel az átmeneteket. Politikai ellenlábasai radikálisnak tartották, s ő is annak tartotta magát: az igazság radikálisának. [...] Nem is bocsátották meg neki soha, hogy van.”

Ha Csontos korábbi írásaira (*Kétezer leütés*, *Polgári kaszinó*) gyakrabban volt jellemző a politikai-közéleti napi tartalom beszivárgása a tárcasorok közé, a *Karnevál*ban inkább az *Europa Nova*, az *Ezüstkor* irodalmi hagyományát folytatja, azzal a nyelvi bravúrokkal átszőtt szemléleti és vallomásos stílusfrissességgel, mely a vele párhuzamosan író *Angyaldekameron* című regény nyelvét is formálta. S a szakmai-baráti kapcsolatokból vagy a családi légterből bármikor képes kitekinteni a csillagokig és vissza – a mítoszokig. Egyedi példákat keres a globális mondanivaló – vagy inkább a globalizmus-ellenes helyi értékteremtés – kifejezésére, a példa fölmutatására.

A szinte a születése óta folyton válságban lévő Európa mítoszáat egy Párizsba szakadt magyar író és műfordító, Ditrói Ákos értelmezi át (ha már a megörökölt mítoszt átírni nincsen mód). Eljátszik a szerző maják által jósolt világvégevel, s figyelmeztet, hogy a világűrbe tervezett exodus helyett inkább arra kellene jobban vigyáznunk, amink van. Depressziós ez az időszak, nem is hagyhatjuk szó nélkül: 2012 januárját *A Nyugat alkonyának* spengleri idézetével kezdi, majd politikai frivolitásnak is beillő intellektuális fricskával folytatja, hogy az alkonyt aztán ne az *Auróra* (ágyúja) kövesse. s *Az utolsó órában* című tárcá is az örökzöld apokalipszis-gondolatra reflektál – egyéb-

ként arra a friss hírre válaszként, hogy egy perccel ismét előre kellett állítani a végítélet óráját: az idő gyorsabb menetét éppen maga az emberiség sürgeti.

Háborúk a múltban, háborúk a kultúrák között, háborúk az irodalomban és a kánonokban – ez a dialektika sem hiányozhat a látható világból. Kiderül, hogy az irodalom sem olyan békés terület. Mindenesetre tiszteleg a *Kilencek* költői előtt – akik egykor valódi kánont írhattak volna (talán éppen Csontos ismeri a legjobban őket: első interjúkötete, *Együtt és külön* címmel mutatta be a csoportot – az újságírószerep hamarabb nemesült könyvvé a költőinél). Mindenről ír, amerre jár, a mai és Trianon előtti magyar területekről ugyanúgy, mint japáni vagy skóciai élményekről, a fizikai és virtuális utazásokról, a média lényeges és lényegtelen (de az efemerben és a talmiban is az esendő ember karakterét felvillantani képes) híreiről; a jelen élmény pedig mindig ott rejt a múltbeli találkozások lehetőségét – ennyiben is rokon pl. a Csontos tárca Móra Ferenc *Elkallódott riportjaival*.

Hamvas Béla *Karnevál* című regényének éthosza vállaltan mutatkozik meg Csontos János új sorozatában, s mivel a hamvasi karnevál mindig szorosan kapcsolódott össze a krízis gondolatával, úgy Csontos *Karnevál*ában sem választható külön a válságtól a szerepjáték. Ezt írja Hamvas: „A mai ember cinikus álarca mögött tehetetlenül iszapos. Maga a kultúra is ilyen álarccá lett, amely mögött a továbbalkotásra való teljes és tökéletes képtelenség lapul meg. És végül ez az oka annak is [...] hogy a társadalom fontos helyeit a hely betöltésére teljesen alkalmatlanok töltik be, mialatt az arra hivatottakat kijátsszák, elnyomják és azoknak élete elégedetlenségben és terméketlen lázadásban morzsolódik fel.” Hamvas Béla értelmezésében a krízis akkor tapasztalható meg legnyilvánvalóbb formájában, mikor az ember(iség) már nem növekszik tovább, hanem helyette szerepeket játszik, maszkokat ölt magára. S mindaddig karneváli szerepeket alakítunk, amíg nem találjuk meg az utat önmagunkhoz. S Csontos János is rájött arra, hogy az ember folyamatosan pótcselekvésekbe menekül, s ugyanúgy nem mer fölneézni a csillagokba, mint ahogy nem mer beleolvasni egy szerelmesvers-kötetbe.

„Lehet-e jelen idejű a mítosz” – teszi föl a kérdést az író a *Méz, méz, méz* című tárcában. Kiváló példa ez arra: hogyan bővíülhet a személyes élmény az emberiség (de legalábbis a közösségek) születéstörténetén keresztül egyetemes problémafölvetéssé, s hogyan tűri el, illetve teszi természetes dikcióban folyó érveléssé a tárca például a művészetelméleti, művelődéstörténeti és irodalmi kérdéseket is érintő esszét. Általános megállapítást idéz a válasz: a 21. század embere szerint ma már nincsenek mítoszok, azok valamikor „az elfolyó időben voltak, manapság már nincs mód megélni őket, legfeljebb emlékezni rájuk”.

De belép az érvelésbe Tornai József, aki jól érzékelhető különbséget tesz pl. a természeti népek – a dolgok megnevezésének pillanatát rögzítő – teremtsénekei és a (teológiaiilag már rendezett világban születő) hazai népdalkincs között; Szakonyi Károly, aki szintén nem tudott belenyugodni a modern kor mítosztalanná válásába; Szörényi László, aki azt bizonyítja, hogy sok helyütt a keresztyén páncél alatt is erősen él tovább a görög hiedelemvilág. S meg is érkeztünk Máltára – vagy épp a horvát szigetvilág Mljet nevű szigetére? Mert a mítoszban fennmaradt 'méz' kifejezés mindkettőre illik. Kiderül aztán, hogy Csontos János a horvát szigeten járt, s a helyi mítoszok jelen idejéből egyrészt könnyen visszakanyarodik az író Odüsszeusz tengerparti barlangjáig, illetve a görög válságig, mely elbátortalanítja a tengerentúli turisták egy részét, így „a horvát idegenforgalom ügyesen benyomult a keletkező részbe: nemcsak mediterrán romantikát kínál, de hamisítatlan odüsszeuszi élményeket is. Egész autóbusznyi amerikával is össze lehet futni.” – A „teremtett méz” aranyosan csillogó színe és csábító íze mögött tehát mindenütt ott van (a jelenné is váló mítosz helyett) a jelen idejű érdek. Csontos János úgy beszél a mindennapok aktuális (nem egyszer valóban közéleti) jelenségeiről, paradigmatis stá tusváltásairól, hogy közben egyszerre többféle célt teljesít. (1.) olvasmányélményt kínál, ráadásul igényes, irodalmi formában és nyelvezettel teszi ezt. (2.) olyan ismereteket közvetít, amelyek szellemi információs bázisunkat – az asszociatív tudáshálót – gazdagítják, és a látszólag érdektelen információt is érdekessé, hasznossá tudja formálni. (3.) gondolatkapcsolásai révén pedig nemcsak időt és teret köt össze, hanem – akár a majákról, akár az úrkutatás jövőjéről szól – mindig a jelen kérdései foglalkoztatják: Csontos tárcairodalmába tehát szerves módon épül be a közélet. A napi politizálás demagóg érvelése helyett viszont ő intellektuális kalandba hív, szellemileg is fölilemelkedve a sárdobálásokon, Márai és Kosztolányi távlatából figyeli az eseményeket. Fogalmazhatunk ezért úgy is, hogy nem a közélet kérdései tolakszanak be Csontos irodalmi tárcáiba, hanem a napi kérdések emelkednek (a tárca révén) másodlagos irodalom má (várva arra, hogy primer formában egyszer mindez regényalakot is kapjon).

A *Bolondok bolygója* a „fosztóképzős” Nobel-díj (IgNobel, utalva az angol „ignoble”, azaz „méltatlan” kifejezésre) apropóján veszi sorra az örültebbnél is örültebb ötleteket, melyek nem biztos, hogy előrébb viszik az emberiséget, annál inkább tanúskodnak arról, hogy valami nincsen rendben intellektuális (és egyéb) állapotainkkal. Csontos interpretációjában azonban minden örült vagy annak tűnő esetnek van hétköznapi (és praktikusnak tetsző), legalábbis közéleti és kritikai vonatkozása. Tollára kívánczik az olimpiai aranyak révén a honosítás kérdése, a modern zarándoklatok összetett jelensége (mi több, a

popularitásukban rejlő üzleti lehetőség). Foglalkoztatja a filmes „álmodások” világa, nem kis (és nem kevésbé bravúrosan rejtett) kritikai érzékkel, nemzeti önérzettel – mások szerint politikai inkorrektsséggel – fűszerezve; valamint időről-időre fölbukkan egy-egy olyan téma, mely a személyes egzisztenciának legalább olyannyira erős alkotórésze, mint a közelmúlt művelődés-, irodalom- vagy mentalitás-történetének. A *Kilencek*re már utaltam fentebb (a kultikus *Elérhetetlen föld* című antológia az *Elérhetetlen ég* címen reinkarnálódott az emlékezetben), s alkalmat talál Csontos arra, hogy a *Kilencek* költőitől Oláh Jánosig, tőle a *Magyar Napló* folyóiratig jusson el, a költői, prózaírói életmű mellé sorolva a szerkesztőit is. Kvázi apaként tekint Oláh Jánosra Csontos, de a kritikus szellemű író még ebbéli elfogultságában sem hallgatja el az olyan kérdéseket, melyek Oláh János kérdéseként is korszerűtlenek: első generációs „fixa ideát” szóaltatva meg: hová lett a falu, a parasztság, amelyből az érték és a mérték vétetett.

„Forma szerint korszerűtlen író – fogalmaz Csontos a záró bekezdésben, mely katartikussá emeli az *elérhetetlen föld és ég* szójátékban rejlő világnézeti és egzisztenciális üzenetet –, de nincs aktuálisabb az ő nyelvi alapozású életproblémájánál: vajon eltűnik-e valami attól, ha átkereszteljük vagy gondosan agyonhallgatjuk? Írásai nem megnyugtатnak, hanem feldűlnak. Mintha volna törvény a világban, de csak azért, hogy aztán megszegjék. Mintha létezne még az eszmény, az elérhetetlen föld, ami még akkor is vigasztaló, ha tudjuk: hiába az elsőgenerációs lendület, a végigharcolt, végigedzett, végigírt földi pálya, ha végeredményben elérhetetlen az ég.”

S ebben a személyes vonatkozású, de a magánélményt közüggvé is emelni képes kérdéseket érintő sorban szól a debreceni újságíró-szerkesztőről, Tóth Dénesről (*Mi, ódondászok*), aki az életművet záró könyvsorozatának negyedik kötetét szentelte a klasszikus újságírás temetésének (vagy inkább rendhagyó mustrának az újdondász szakmáról. Már a cím is állásfoglalás: *Egy ódondász vélekedései* – Tóth Dénes (az írónevet az Árpáddal megtoldva) ugyanis nem az új, hanem az örökölt és továbbvitt-gazdagított régi(?) sajtóértékek nemes képviselője. S ami a Csontos-féle tárcaírómódszert illeti, itt is következetes az író: többet megtudunk (Tóth) Dénesről, az emberről, mint a könyvről, többet Csontos (emberi és szakmai) viszonyáról a tárcaalanyhoz, mint az újságról.

Lapozgatnánk még az (*Új Zrínyiász* mintájára címet kapott) *Új Petőfiász* problémafölvetéseit a Petőfi-kultusz jelen állásáról; az Achilles-sarkokról és az „ember-gyárosokról”. A modern fantazmagóriákról, a „japán Jézus” kilétéről vagy Cipőről, a Republic zenekar frontemberéről (annak apropóján, hogy Bye Alex is kisvárdai, de ezen túl, semmi közös nincsen bennük: értékben és a

világról alkotott nézetükben sem, s bizony Cipő szíve mozdulatlanul is erősebb, mint az „újszíves” generációé). Csontos megtalálja aztán az alkalmat, hogy az olvasót behúzza a csőbe: Borgesről vagy Umberto Ecoról beszél ott, ahol a naiv olvasó nem is számítana rá, s észre sem veszi, hogy megint tanult valamit. Ez az igazi tárca, mondhatni: csevegve művel, mint egy kellemes és kellően intelligens asztaltársaságban.

„Emberiségirodalomnak” nevezi a fülszöveg a nagy kérdések témaválasztásait, amely a földön-járó új évezredben, korszerűtlen, azonban a humor, az ironia fogyaszthatóvá teszi a magvas gondolatokat. Csontos másik két kedves témakörét szintén a karneváli játékba öleli bele: az irodalom és az építészet kapcsolatáról sokat beszél, csakúgy, mint a nyilvánossá tett Én-ről. Utóbbit talán épp azért hirdeti, hogy a szerepeket ő is levetkőzhesse, hogy a karneváli krízisből kilépve, tovább haladjon a növekedésben. Velünk együtt, kiket az író maga mellé fogad: olvasva értelmezzük mi is magunkat és az életünket. Jó ez a szellemi asztaltársaság, kár hogy egyre kevesebb van belőle.

TÁNCMŰVÉSZET – 2016/TAVASZ

A drezdai Semperoper amerikai származású magántáncosa Sarah Hay, aki egyből főszereplőként debütált a Starz *Kegyetlen tánc* című nyolcrészes televíziós sorozatában. A színésznőt 2016-ban Golden Globe-díjra is felterjesztették. Jelöléséről és a sorozatban megformált karakterről is nyilatkozott abban az exkluzív interjúban, melyet a táncszakma hazai folyóiratának tavaszi száma közöl. De olvashatunk interjút (Lőrinc Kata tollából) Major Lászlóval is (*János-somorjától New Yorkig* címmel – Major 2014 óta tagja a New York-i Les Ballets Trocadero de Monte

Carlo társulatnak. Gara Márk ír a Holland Nemzeti Balett Mata Hari életéről készített darabjáról; Varga Kinga a Magyar Nemzeti Balett *Fehér, fekete* –

ellentétek vonzásában című estjéről, de a Pécsi Balett Bozsik Yvette által színpadra álmodott *A hattýúk tava*-változatról vagy a Traviata-víziókról és a kortárs néptánc mozgáskincséről is kapunk értékelő-orientáló írásokat

A *Tánc és Média* rovatban Bolvári-Takács Gábor adja közre gondolatait, felelős kiadóként. Két év, nyolc lapszám, háromszáz oldal – a 2014-ben újra-indult folyóirat eddigi mérlege nem vetekszik a korábbi négy évtizedével, de ahhoz elegendő, hogy Bolvári-Takács összefoglalja az előzményeket, szándékokat és eredményeket. A *Táncművészet* újraindítása szép szakmai feladat volt, mely szervesen illeszkedik abba a törekvésébe, hogy a magyar táncélet és tánctudomány eredményei nyomtatott formában is hozzáférhetőek legyenek. Bolvári-Takács Gábor több mint két évtizede (1995 óta) szerkeszti a Táncművészeti Főiskola tankönyv- és jegyzetsorozatát, amelyben már mintegy 40 kötet jelent meg. 2007-ben Szakály Györggyel indította el a főiskola tudományos konferenciáit (melyből eddig már ötöt rendeztek meg), és azok anyagai kötetekben is megjelentek. 2009-ben Major Ritával alapította a *Tánctudományi Közlemények* című folyóiratot, 2010-ben Felföldi Lászlóval szervezték meg az MTA Tánctudományi Munkabizottságát, és 2012-ben sikerült újraindítani *A magyar táncművészet* nagyjai című könyvsorozatot.

TÁNCUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK – 2015/2.

Forrásközlés, tanulmány és recenzió, illetve a tánctudományi közélet híreit közreadó rovat egyaránt szerepel a Magyar Táncművészeti Főiskola tudományos folyóiratának múlt évi második számában. Olvashatjuk M. Simeon Zuccolo *A tánc örülete* című 1549-es, valamint Benedictus Aretius Jámbor *és tudós tanulmány a táncról* című 1581-ben készült írását. A korabeli közlemények – illeszkedve a tánc korabeli egyházi és erkölcsi megítéléséhez – figyelmeztetnek rá, mely esetekben

nem szabad az öröm miatt táncolni, felsorolják az egyházatyák érveit a tánc ellen, s bizonyítani kívánják, hogy meggondolatlanság a táncnak hasznot vagy érdemet tulajdonítani. Major Rita *Salvador Dali és a tánc* című tanulmánya mellett Gara Márk is a tánc és képzőművészet viszonyát – az Orosz Balett és magyar képzőművészek közötti kapcsolatot – vizsgálja.

ZEMPLÉNI MÚZSA – 2015/TÉL
HATVANADIK SZÁM

Korszak- és formaváltást igen, nézőpontváltást azonban nem jelent a még korábbi formátumban és tipográfiával megjelent 60. *Múzsaszám*: továbbra is a szélesebb értelemben vett zempléni térség értékeinek föl kutatása és a pataki szellemiség hirdetése áll a szerkesztők és szerzők érdeklődésének homlokterében. A két lapszámot (a múlt évi utolsót és az idei első) egyébként együtt mutatták be májusban Sárospatakon.

A 60. szám tartalmából:

Kiss Endre: A mindennapiság mint a gyermekfilozófia tárgya és közege

Kapusi Angéla: Vályi Nagy Ferenc és az Iliász-pör

Bertha Zoltán: Dobos László királyhalmeci szobránál

Bordás István: Mai sárospataki képzőművészek kiállítása

Nagybányán és Sárospatakon

A folyóiratszám mellékletként közli a *Zempléni Múzsza* 2011–2015. évi XI–XV. évfolyamainak tartalomjegyzékét, valamint a 41–59. szám címlapjait.

A számot sárospataki képzőművészek munkáival illusztrálták, a címlapon feLugossy László *Akinek madár szállt a fejére* című alkotása látható.

A ZEMPLÉNI MÚZSA 2016/TAVASZI SZÁMÁBÓL

Gerő András: Nemzeti részegség. Háborús propaganda a színházban

Kozma Tamás: Hogyan lettem szociológus?

Martinkó József: Harsányi István és a tehetőségvédelem

Misák Marianna: Zsarnay Lajos református püspök emlékezete

Sándor Zsuzsa: Tények és érzelmek a fotóban. Szigeti Sándor kiállítása elé

Halászi Aladár: A kenyér illata

Bertha Zoltán: A Himnusztól – ősi tájon

LUPÉ MAGAZIN – 2016/ÁPRILIS

A folyóirat Galéria rovata László Ákos grafikusművészt mutatja be, idézve Éles Csaba esztétát a „*Szerelmem, Debrecen, szerelmem az irodalom*” című grafikai sorozathoz írt méltatásából. „Az alkotás megdöbbentő mélysége abban fejeződik ki, hogy egy általános, egyetemes sűrítményét adja mindenféle emberi szenvedésnek, megaláztatásnak; a lelki megalázottságot a testi szenvedésen keresztül ábrázolva. Ugyanakkor a remény halovány jele is látható a képen, melyet a mellette álló *De profundis* még tovább erősít.”

KALOTASZEGI KAZETTA-VÁLTOZATOK

CSOBAJI ZSOLT KÉPESLAPFÜZETE A ROMANIKA KIADÓ GONDOZÁSÁBAN JELENT MEG, ÖSSZESEN 12 FESTMÉNYT TARTALMAZ, ZSOLTÁR-, SZENTÍRÁS- ÉS MAGYAR IRODALMI IDÉZETEKSEL

CSOBAI ZSOLT:
SZTÁNA – VARJÚVÁR
(KALOTASZEGI KAZETTA-
VÁLTOZATOK V.)

A NEVES ERDÉLYI ÉPÍTÉSZ ÉS
ÍRÓ, KÓS KÁROLY (1883–1977)
SAJÁT MAGA ÁLTAL TERVEZETT
LAKÓHÁZA AZ ERDÉLYI KOLOZS
MEGYÉBEN

A FESTMÉNYEN OLVASHATÓ
FELIRAT:

„HISZEM, HOGY ERDÉLYBEN
NAGYOBB SZÜKSÉG LESZ RÁM,
MINT BUDAPESTEN”

(KÓS KÁROLY, 1920)

AGRIA – IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT – 2016/TAVASZ

Győri palackpostát kínál ezúttal az Egerben Kődöböcz Gábor által szerkesztett országos folyóirat, összesen 16 szerző majdnem száz írásával (többségükben rövid verssel). 75 évéből 50 vándorlással telt el – írja rendhagyó születésnap mustrájában Szakolczay Lajos Széchenyi-díjas irodalomtörténész, aki egyben a folyóirat egyik főmunkatársa is. „Honfoglalása” valóban fölért egy, a szellemi értékeket a torzuló kánon felől más irányokba terelgető irodalmi hon-újraalapítással. 75 évesen elmondhatja és bevallhatja: nem volt megalkuvó sem az irodalomban-művészetben, sem a közélet megkövetelte állásfoglalásokban. „Bátor voltam? – teszi föl a kérdést. – Nem mondhatnám. Inkább az igazam mellett következetesen kitartó.” S noha ezt egy konkrét esemény (egy korántsem kockázatmentes erdélyi látogatás) apropóján fogalmazta meg, az igaza mellett kitartó Szakolczay tiszta arccal nézhet 75 évesen a tükörbe. Hiszen tudja, hogy a hűség és az igaz érték mellett kitartás nemcsak relatív igazságokat védelmez, hanem az Igazság felé vezet.

SZABÓ ANDRÁS TÁNCMŰVÉSZ PILLANATAI

Szabó András Debrecenben született 1992-ben, a Magyar Táncművészeti Főiskolán szerzett diplomát 2015-ben táncos és próbavezető tagozaton, modern tánc szakirányon. Volt az év felnőtt táncosa, a Magyar Divat- és Sporttánc Szövetség tagjaként négyszeres Euróabajnok, s van világbajnoki negyedik, ötödik, hatodik helyezése. Diplomája után, 2015 augusztusától szerződtette a Közép-Európa Táncszínház, ahol továbbra is szerepel majd darabokban, ám az új évadot már a Frenák Pál Társulattal kezdi.

FOTÓK: DR. UNGVÁRI GÁBOR

STÁDIUM-EST DEBRECENBEN

A Benedek Elek Könyvtár május 4-én adott helyet a *Stádium* c. társadalmi és kulturális hírlap bemutatkozásának. A lapról Petrőczy Éva főszerkesztő-helyettes és Fazekas István felelős szerkesztő beszélt, Arany Lajos művészeti író-újságíró moderálásával.

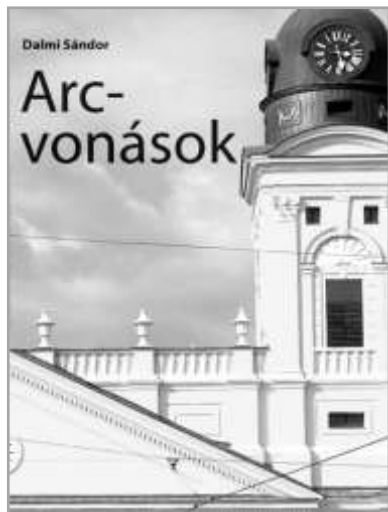

A lap bemutatása és az azt követő nézői kérdésekre adott válaszok sora azt erősítette meg a jelenlévőkben, hogy vannak a magyar szellemi életnek olyan alakjai, akik eltökéltek az értékkeresésben, és annak közvetítésében. Mint a felelős szerkesztő elmondta: az újság azért jött létre, hogy a társadalmunk bajait felismerve, szellemi összefogást valósítson meg. A magyar értelmiséget, a gondolkodó embereket arra inspirálja, hogy ők is tegyenek a nemzetünkért valamit, és ez az értékmegőrzésben és az értékkeremtésben nyilvánuljon meg. Jelenleg értékválságban vagyunk, sokan gondolhatják tévesen, hogy azok az igazi értékek, amelyek prosperálva vannak. Értékekkel – a művészeteken túl – mindenhol találkozhatunk, a tudomány területén éppúgy, mint az egészségügyben. Az igazi értékek devalválása/devalválódása nem honi sajátosság, sajnos világjelenség, amely ellen küzdeni nehéz, de mindenképpen szükséges.

(KÖSZÖNET DALMI SÁNDORNAK
A BESZÁMOLÓ MEGÍRÁSÁÉRT!)

FAZEKAS ISTVÁN FŐSZERKESZTŐ
(KÖZÉPEN); PETRŐCZI ÉVA
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES
ÉS ARANY LAJOS LEKTOR
(A BESZÉLGETÉS MODERÁTORA)

DALMI SÁNDOR: ARCVONÁSOK
Beszélgetések hitről, hovatartozásról
 Debrecen, 2016., 128 old.

A debreceni újságíró 12. kötete az idei könyvhétre jelent meg, s első (a benne szereplők részvételével rendezett) bemutatóját június elején tartották az újkerti közösségi házban. Dalmi közéleti oknyomozó riportkötetei és a debreceni zenei élet ikonjait bemutató könyvein túl ez a sokadik interjúkötet (*A küszöbön innen, Igaz mesék, Csak ülök és mesélnek, Lenyomat az utókornak*). Tizenhárom portréalany

arcképét villantja föl, s végül kirajzolódik egy tizennegyedik is: ez a szerzőé, Dalmi Sándoré – fogalmazott Arany Lajos művészeti író, szerkesztő az író-olvasó találkozón (Arany maga is szerepelt egyébként az előző kötetben).

Bobonkáné Papp Antónia művésztanár, Bodrogi Péter vállalkozó („tiszteltetbeli székely”), Dánielfy Zsolt színművész, rendező, Derencsényi István, a Tiszántúli Református Egyházkerület lelkési főjegyzője, Herdon István, a Xanga Investment & Development Group elnök-vezérigazgatója, Pápay Zoltán nagyváradi csárdagazda, Ráckevei Anna színművész, színházigazgató, Rimner Gábor tolmács, nyelvatanár (egykori hírszerző), Szentkirályi Péter fogorvos,

Szipál Márton fotóművész (1928–2016), Tóth Renáta énekes, előadóművész, Zoltay Károly rendező, operatőr emberi és szakmai arcképe tűnik elő a beszélgetésekből (s köszönettel magam is ott lehettem a portréalanyok sorában...)

A SZERZŐ ÉS AZ ELSŐ BEMUTATÓ
 KÖZÖNSÉGÉNEK EGY RÉSZÉ

A „NAGY HÁBORÚ” ÉS EMLÉKEZETE

*Szerk.: Püski Levente és Kerepeszki Róbert
Debreceni Egyetem Történelmi Intézete,
2015., 268 old.*

Két évvel ezelőtt, 2014 őszén rendezték azt a konferenciát, melynek előadásából kötet is megjelent a többi közt Debrecen városa önkormányzatának támogatásával. A kor-szak ismert és neves történészei mellett a konferencia (illetve a tanulmánykötet is) teret kívánt adni a pálya elején álló szak-embereknek is, valamint törekedett arra, hogy „a hagyományosabb, politika- és hadtörténet-centrikus szemlélet mellett, de azokat nem negligálva, másfajta értelmezési módok is fórumot kapjanak – írja Püski Levente az *Előszóban*. – Ezért a megjelent tanulmányok egy része a külpolitika témáját állította a középpontba, a többi pedig a társadalom és a világháború viszonyrendszerére fókuszált, ezen belül is külön választva a kortársi, személyes élmények és a háború utóéletéhez, annak emlékezetéhez kapcsolódó kérdésköröket. A tanulmánykötet három fejezetében összesen 18 tanulmány kapott helyet.

KATOLIKUS ÚJJÁSZÜLETÉS DEBRECENBEN

*Szerk.: Orosz István és Papp Klára
Debreceni Egyetem Történelmi Intézete,
Debrecen, 2015., 180 old.*

12 előadásból álló konferenciát szervezett 2015 júniusában a Debreceni Egyetem – a debreceni katolikus emlékévként alkalmából. A konferencia előadásait kötetben jelentet-ték meg a szervezők, színesen és gazdagon illusztrálva a tudományos anyagot képző-művészeti- és dokumentum-reprodukciókkal, illetve eseményfotókkal. (A kiadást Debrecen városa is támogatta.)

MÚZEUMI KURÍR – KÉPES MŰVÉSZETI ÉS KULTURÁLIS HÍREK

HÉZSÓ FERENC
FESTMÉNYEI

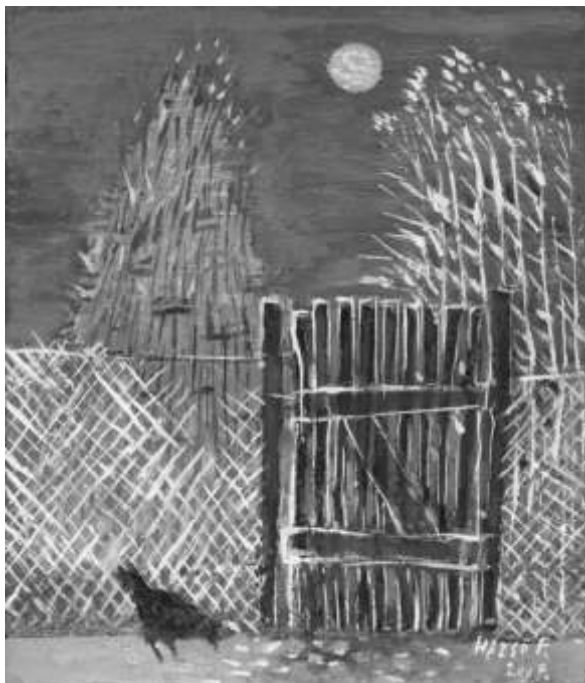
VILÁGTALAN;
FÜSTÖLGŐ TÚZRAKÁS

A TÚLOLDALON:
TEREGETŐ;
CSUTKAKÚP A KERTBEN

A HÓDMEZŐ-
VÁSÁRHELYI HÉZSÓ
FERENC MUNKÁCSY-
DÍJAS FESTŐMŰVÉSZ
KÉPEIT MÁRCIUS KÖZE-
PÉTŐL ÁPRILIS ELEJÉIG
LÁTHATTA A KÖZÖNSÉG A
SZÉKKUTASI MŰVELŐDÉSI
HÁZBAN.
TÉMÁJUKAT A MŰVEK A
HELYI KÖZÖSSÉG ÉLET-
TERÉBŐL ÉS JELENSÉGEI-
BŐL MERÍTETTÉK, AZZAL
A SZÍNES KÉPI VILÁGGAL,
MELY HÉZSÓ FERENC
FESTÉSZETÉT JELLEMZI

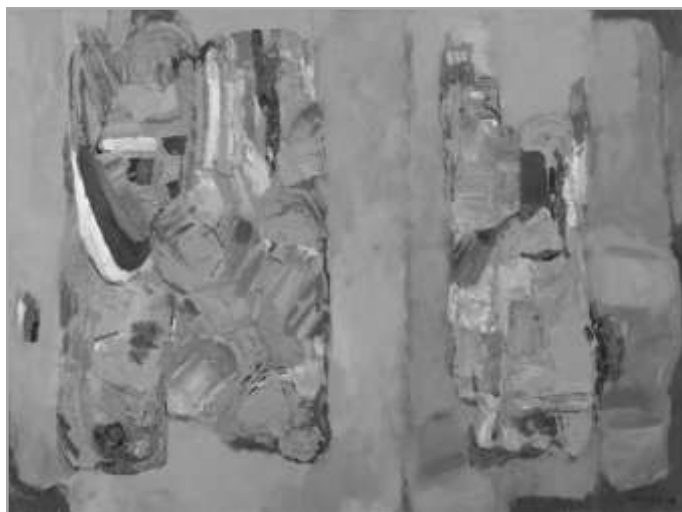

„MŰLT NÉLKÜL NINCS JÖVŐ”

*Micska Zoltán kiállítása
a Forrás Galériában*

A kárpátaljai Micska Zoltán festő-
művész, Ukrajna Kiváló Művésze
kiállítását április 14–29. között
tekinthették meg az érdeklődők a
budapesti Forrás Galériában.

A NEOLIT
TAVASZA
(2012);

FENT:
RELIKVIA
(2000)

MAGYAR BORVIDÉKEK KÉPEI A DEBRECENI BORBARÁT GALÉRIÁBAN

VLADAIMIR PLACHÝ szlovák festőművész magyarországi történelmi borvidékekről készített festményeinek kamara-kiállítását rendezte meg a debreceni Egri Borozó Borbarát Galéria. A kiállítás április közepén nyílt, és egész május hónapban látható volt (a képeket bemutatták a június 4-i, ózdi Borlovagrend találkozón is). Plachý természetelvű festő, a barbizoni szabadtéri festészet hagyományait követi, így a realista látás impresszionista élménykifejezéssel társul. 1956-ban született, 1983 óta Pozsonyban él és alkot; hazája és a szomszéd országok mellett állított már ki Olaszországban és Kanadában is.

Plachý világától –
noha a természeti
látványt helyezi
előtérbe – nem áll
távol a szimbólum
alkalmazása sem,
mely elsősorban a
csendéleteken és a
figurális képek
egy-egy motívuma
révén (pl. csónak,
sakkfigura, ablak
vagy tárgyak a
havas udvaron)
nyilvánul meg.

VLADIMIR PLACHÝ FESTMÉNYEI

TIHANY (JOBBRA, FENT)

A NAGYMAMA KERTJÉBEN (KÖZÉPEN)

TOKAJI PINCESOR (BALRA, LENT)

TAVASZ A KERTBEN (JOBBRA, LENT)

TÁJAK, TALÁNYOK, TÖRTÉNETEK. KÉPEK A HOLD TÚLOLDALÁRÓL

Ez a három T (Tájak – Talányok – Történetek) messziről sem emlékeztet az aczéli kultúrpolitika híres 3T-elveire (Tűr – Tilt – Támogat). A művész csak a történelemkönyvekből ismerheti a Kádár-korszakot is.

Viszont legalább olyan abszurd és a fantasztikum világából táplálkozó művek kerültek ki virtuális műterméből, mint amilyet az utópiák rajzolnak elénk. Vadonatúj munkákkal és újraértelmezett képekkel készült kamaratárlatára a legfiatalabb generációhoz tartozó, debreceni születésű, a cívisvárosban élő alkotó SZÉNÁSI BENCE GYÖRK, akinek a képeit június végéig lehet megtekinteni a Bajcsy-Zsilinszky utcai Borbarát Galériában.

A debreceni hírportál, a Dehír is beszámolt az eseményről: „A kiállítás egyszerű tájképekre épül, ám valami fura, valami különös, vagy nem oda illő elem hozzáad némi pluszt a képekhez – valamit, amit fejben már történetként lehet folytatni. Mindegyik kép digitális technikával készült, többnyire általam készített ecsetekkel” – nyilatkozta az alkotó, aki a művészeti alapokat a Medgyessy-gimnázium egykori művészeti szakos diákjaként sajátította el.

SZÉNÁSI BENCE GYÖRK MUNKÁIBÓL:

FENTI KÉP: HOLD (400 MILLIÓ LAKOS); LENT: ÉHES MOCSÁR (FORRÁS: DEHÍR.HU)

DOMBORMŰVET AVATTAK
DEBRECENBEN
A GULYÁS GYÖRGY-
CENTENÁRIUMON

KÖVÉR JÓZSEF SZOBRASZMŰVÉSZ
BRONZ DOMBORMŰVÉNEK FELIRATA:
„1968-TÓL ÉLETE VÉGÉIG E HÁZBAN
ÉLT GULYÁS GYÖRGY (1916–1993)
KARNAGY, FŐISKOLAI TANÁR, A
MAGYAR ZENEI ÉLET KIEMELKEDŐ
SZEMÉLYISÉGE. SZÜLETÉSÉNEK
CENTENÁRIUMA ALKALMÁBÓL ELHE-
LYEZTE FELESÉGE, GULYÁS GYÖRGY-
NÉ ÉS DEBRECEN VÁROS ÖNKOR-
MÁNYZATA – 2016.”

A Kodály Kórus alapítójának és a Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny életre hívójának, Gulyás György karnagynak a márványtáblára helyezett bronz domborművét (Kövér József debreceni szobrászművész alkotását) avatták föl a karnagy születése centenáriuma alkalmából, annak a Blaháné utcai háznak a homlokzatán, ahol Gulyás György 1968-tól haláláig, 1993-ig élt. A nagyszerű muzsikuss – aki igazgatóként irányította a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskolát, és az ő kezdeményezésére kapott önálló épületet a Zeneművészeti Kar is – április 1-jén lett volna 100 éves. Számos elszakíthatatlan szállal kötődött Debrecenhez, igen sokat tett a város zenei életéért. Ennek apropóján tárlat is nyílt május 4-én a Méliusz Központi Könyvtár I. emeleti kerengőjében.

JÓZSA SÁNDOR TALÁNYAI

JÓZSA SÁNDOR HOLLÓ
LÁSZLÓ-DÍJAS) GRAFI-
KUSMŰVÉS (BALRA)
ÉS LOVAS KISS ANTAL
ANTROPOLÓGUS (SZIN-
TÉN HOLLÓ-DÍJAS
GRAFIKUSMŰVÉS)

Két héttel a Benedek Galériában áprilisban rendezett *Euklidész hálószobája* című kamaratárlata után „*Tulp doktor analógiája*” címmel nyílt kiállítás a DOTE Elméleti Galériában május 8-án Józsa Sándor grafikáiból – mindkét összeállítást dr. Lovas Kiss Antal nyitotta meg. Euklidész 1. axiómája szerint: „*ugyanazon dologgal egyenlő dolgok egymással is egyenlők*”. A nyilvános boncolást reprezentáló *Tulp doktor anatómiája* című képet pedig Rembrandt festette 1632-ben. Ha a címvallomás művészi állásfoglalás is, akkor feladja a

leckét a nézőknek Józsa, noha valóban erős a lapokon a referencialitás – és nem csupán Shakespeare, hanem utalásaiban pl. Borges, művészi felfogásban a preraffaelita nézőpont, értékrendben és szemléletben a reneszánsz eszmények is jelen vannak. Egyébként egy impozáns stílus-kavalkád bontakozik ki az intim lapokon: a Józsa-kép szimbolista és neoreneszánsz, stilizált manierista, avagy barokk expresszionista, látomásos és fiktív: tulajdonképpen behatárolhatatlan, miként Józsa Sándor is az. Megértéséhez, bizony, szükség van az európai kultúra ismeretére is, hiszen a lapok ezt a kultúrát ötvözik.

JÓZSA SÁNDOR METSZETEIBŐL

KÖLTŐLÉLEK A BRONZSZOBORBAN

*Kölcsey Ferenc portrészobrát avatták
a nevét viselő debreceni református gyakorló
általános iskolában*

Kölcsey Ferencről, a nemzeti imádság, a *Himnusz* költőjéről mindenki őrzi magában egy arcképet. – Nem feltétlenül szoborportrét, mint amilyen több is található a környezetünkben (pl. a Péterfia utcán, a Református Kollégiumban, a Kölcsey Központban); nem festményt, s még a digitális technikával sem lehet előhívni ezt a képet. Nem az emlékeinkben, hanem a lelkünkben és az emberségünkben feszülnek az ő vonásai. A felelősségtudatban és a

figyelmeztetésben. A haza-, az ember- és az istenszeretben. A nemzeti érzékenységben és az örömben, amikor az olimpián vagy a világbajnokságon a dobogó tetején állóval énekeljük a himnuszt. Kölcseyvel kérjük az áldást, vele reménykedünk a víg esztendőben – s ő serkent hatékony munkára is a *Huszt* csattanójával: „Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül”.

Kötelező irodalom, memoriter – néhány diák meg is szenved a *Himnusz* sorait, amikor meg kell tanulni, s Kölcseyből is szoktak elégtelent és jelesek kapni. Ha ránézünk majd a szoborra, jusson eszünkbe, hogy nemcsak költő volt, de fordító is, esztétikai és irodalomkritikai, nyelvtudományi és filozófiai munkákat írt (amelyeket egyelőre nem kell elolvasnunk), megszólalt vallási, oktatási és adózási kérdésekben; folyóiratot szerkesztett, közéleti szerepet vállalt. Előbb megyei aljegyző, 1832 végén országgyűlési képviselő lett – ez a törékeny, rosszkedvű, magányos férfi igazán fel tudta tüzelni az ifjúságot, a reformkori gondolkodókat. A hazaszeretnek igazi tartalmat adott, ő tűzte zászlónkra a „haza és haladás” jelszavait.

Miért mondtam azt, hogy Kölcsey törékeny, rosszkedvű és magányos volt? Nem én mondtam. Egyik kortársa Toldy Ferenc írta róla 1826-ban, hogy „az egész alak a világtól elkeserített, de mélyen gondolkodó férfit képezi”. 1814 tavaszán, 24 éves korában panaszolta a Kazinczy Ferencnek Álmosdról írott levélben: „Az én belsőm tűzzel teljes, de külsőm, ezen nyomorult alkotmányú test, mindenre alkalmatlan. Szerfelett puha vagyok, s ezen rövidlátású szem,

ezen többnyire zúgó fej azt teszik, hogy félve lépjek minden társaságba, hol nagyon ismeretes emberekre nem találhatok.” Ki merne ma ilyen önkritikus – talán túlságosan is szigorú – lenni önmagához? Aztán részben kényszerből, részben sorsszerű feladatként: egy év múlva Szatmárcsekére költözött, maga mögött hagyta Debrecen, a bihari birtokot, és több mint 20 éven keresztül innen figyelt a nemzet ügyeire, itt választották meg országgyűlési követnek, itt jött rá arra, hogy a magyar irodalmi nyelvnek a népköltészetből kell a leg-többet és a legmélyebbről merítenie.

Nagy feladat előtt áll a szobrász, amikor olyan személyt kell megmintáznia, akit a szellem és lélek, a gondolat és érzelem kisugárzása tesz elevenné. Juha Richárd debreceni szobrászművésznak sikerült megtalálnia, bronzba fogalmaznia Kölcsey szellemiségét. Azt az embert mutatja be, aki sérülékeny, de a haza iránti elkötelezettség tartást és erőt ad neki; akinek megfelelő kritikai érzéke volt, akin nyomot hagyott az árvaság (apját 6 éves korában elveszítette, ekkor került a debreceni kollégiumba, és 11 éves volt, mikor anyja és a gondját viselő Kölcsey Sámuel nagybátyja is meghalt). Azt a Kölcseyt látjuk viszont a szoborban, kit a gazdálkodás gondjai helyett jobban emésztett az ország gondja és a haladás programjának való megfelelés; aki szeretett volna a szebb jövőről maga is gondoskodni a saját eszközeivel.

Juha Richárdnak már megfelelő művészi tapasztalata van ahhoz, hogy a bronzszoborba bele tudja költöztetni a költőlelket. Megmintázta Debrecenben Arany János köztéri mellszobrát, a Terror Háza Múzeum felkérésére készítette *Petőfi*-portréját, megörökítette Szabó Magdát, Faludy Györgyöt és Latinovits Zoltánt, van 1956-os szobra, van síremlékterve; számos műfajban alkot, az éremtől, a kispasztikától a nagy köztéri szoborig.

Egyik utóbbi műve a Debreceni Egyetem sporttudományi központja előtt áll: Buzánszky Jenő a legendás Aranycsapatból; a legnagyobb szabású vállalkozása pedig Nyíradonyban a nemzeti összetartozás szoborparkjának elkészítése, amelyből a turult és négy történelmi portrét már felavattak a városban.

JUHA RICHÁRD ÉS EMBER SÁNDOR
IGAZGATÓ LELEPLEZI A SZOBROT

Most nemcsak a *Himnusz* Kölcseyjét kapta meg a nevét viselő iskola, hanem ott van a bronz műalkotásban a *Parainesis* írója is. Mivel neki gyereke nem volt, unokaöccsének, Kölcsey Kálmánnak címezte a tanításait, erkölcsi végrendeletét, melyet öt folytatásban közölt a Vörösmarty Mihály által szerkesztett *Athenaeum* c. folyóirat, egy évvel Kölcsey halála előtt, 1837-ben.

Mit üzent vajon Kölcsey Ferenc unokaöccsének, rajta keresztül az egész reformkori ifjúságnak, illetve az utókornak? És mit tanulunk mi Kölcseytől?

Az állhatatosságot és küzdő szellemet, az összefogást és tetterekészséget, a szeretet és hit megtartó, felemelő erejét, a múlthatatlan hajlandóságot önmagunk alakítására, valamint hivatástudatot és közösségi felelősségvállalást, s hogy legyünk hűek kulturális értékeinkhez, az erkölcsi elveinkhez.

Végül hadd emeljek ki néhány fontos üzenetet ebből a testamentumból. Mert amikor ránézünk majd erre a kívülről törekenynek látszó, de a nemzet önpusztítása ellen folyton hadakozó, a kételyek és kétségbeesések után mindig a reménybe, megújulásba és megváltáshitbe kapaszkodó költőszoborra, ezek az üzenetek is jussanak az eszünkbe.

Szeresd az Istent, szeresd az embertársaidat, és szeresd a hazát! – mondta Kölcsey Ferenc. A legtöbbet pedig azzal tudod tenni, ha tanulsz, de ez még nem elég önmagában. Mert a megszerzett tudást mindig meg kell másokkal is osztani! Önmagad gyarapodásánál a közösség érdekeit is szem előtt kell tartani. – Talán korszerűtlen gondolatok ezek, de mikor a *Himnusz*t hallva vagy énekelve Isten áldását kérjük, bizony, magunkra vállaljuk ezeket a kötelezettségeket is.

JUHA RICHÁRD SZOBÁRSZMŰVÉSZ
A 2016. JÚNIUS 1-JÉN FÖLAVATOTT KÖLCSEY-MELLSZOBORRAL A KÖLCSEY FERENC REFORMÁTUS GYAKORLÓ ÁLTALÁNOS ISKOLA UDVARÁN; AZ ITT KÖZÖLT SZÖVEG AZ AVATÁSON HANGZOTT EL (A SZOBORÁLLÍTÁS KÖLTSÉGEIT AZ ISKOLA TANULÓI GYŰJTÖTTÉK ÖSSZE A 2015. ÉVI BOLHAPIAC BEVÉTELEIBŐL)

FOTÓK: EGRESSY LÁSZLÓ

KÜLÖN MÍTOSZVILÁG:
ALKOTÓ NŐK A MA-
GYAR IRODALOM- ÉS
MŰVELŐDÉSTÖRTÉ-
NETBEN CÍMMEL
RENDEZETT KONFE-
RENCIÁT MÁJUS 20–
21-ÉN AZ ANARCSI
CZÖBEL-KÚRIÁBAN A
MÓRICZ ZSIGMOND
KULTURÁLIS EGYESÜ-
LET ÉS A CZÖBEL
MINKA BARÁTI KÖR.
A MINTEGY 20 ELŐ-
ADÁS KÖZÉPPONTBA
HELYEZTE A NŐI
NARRATÍVÁKAT.
A KONFERENCIÁN
„MEGÉRTETTE –
MERT SZERETTE”
CÍMMEL BESZÉLT
BÜTTNER HELÉN
FESTÉSZETÉRŐL.
ENNEK BEVEZETŐJÉT
KÖZLÖM ALÁBB.

„KÜLÖN MÍTOSZVILÁG”

Alkotó nők: Büttner Helén (1861–1943)

Büttner Helén egyik meghatározó, a képzőművészet eszközeivel is kifejezni kívánt egzisztenciális élményének érzem a hiányt és az alkalmiságot, illetve azt a játékot, mely az alkalmiságban is megragadható teljesség felé vezet.

A kettő viszonya paradoxon, az alkalmi jellegben ugyanis inkább a vázlat spontaneitása, s nem a beteljesülés lehetősége van benne, ám ez a paradoxon működteti Büttner Helén festészetét. A pillanat megragadása, a percélmény átélése, a múlandóság és az éppen változás, az átalakulás, a félbemaradás kifejezése formálja gondolatát a látványt. Tanulságos volna a képek ilyen nézőpontú értelmezése, viszont Büttner Helén nem került a művészettörténeteszek látókörébe, s Tóth Anikó is sajnálja, hogy kevés lexikon jegyzi:

„Korában kedvelt állat-, sport- és portréfestő volt, festészetéből élt, jobbára az arisztokrácia igényeit elégítette ki. Halála után elfelejtették, [...] a képzőművészet sohasem fedezte fel újra. Életéről keveset tudnak, festményei, rajzai közül csak keveset találhatunk meg manapság, és egyetlen múzeumban sincsenek kiállítva.”

Az alkalmisághoz köthető folyton-változásélmény adta azt a sajátos (olykor naiv-ösztönös, egyszerre bájos-sebezhető atmoszférát, máskor professzionálisan precíz és tudatos) kompozíciós készséget, mely a torzóban látható életmű is átsüt.

Kimunkált festményeiben, állatrajzaiban ugyan az anatómiai teljesség és a környezettel való viszony dinamikus és harmonikus bemutatására törekedett,

nem feltétlenül a szépség, inkább az igazság foglalkoztatta őt. Ez ugyanúgy kifejeződik az állattanulmányain (ludak és lovak, tehenek, őzek, madarak, vadak sorát fölvonultató művein), mint a tájképvázlatokon, figurális képeken és portrékon. Karakterérzékenysége kitűnik a Vay Evelin és Czóbel Imre – Czóbel Minka szülei – portréinál (és Minka sógornője, Aranyosi Mednyánszky Margit) arcképénél. A karakter foglalkoztatta az állatrajzokon is: látszik a jellem az állat tartásán és mozgásán; a fázisképek, a félbehagyott anatómiai-környezeti részletek pedig azt reprezentálják, hogyan lesz kép az élményből, s hogyan lehet az eltűnő pillanat illúzióját egy festményen visszaadni.

BÜTTNER HELÉN OROSZLÁNJAI;
BALRA LENT: IGÁS LÓ

(A FENTI OROSZLÁN ÉS A LÓ A
MŰVÉSZET 1902/6. SZÁMÁBAN
JELENT MEG, A KÉT LENTI MŰ A
JÓSA ANDRÁS MÚZEUM GYŰJ-
TEMÉNYÉBEN TALÁLHATÓ)

„Egy őszinte művész” („*Un artiste sincère*”) – idézte a *Művészet* c. folyóirat 1902. évi I. évfolyama végén (6. sz., 369–373) Czóbel Minka az 1891-es *Figaro Salon* rovata Büttner Helénről szóló jellemzését, amelyet a párizsi kiállításon (*Champs de Mars*) bemutatott „magyar ökrei” inspiráltak.

„Minden ecsetvonása, minden rajzvonala, az őszinte komolyság eredménye. Ha valamely tárgyánál csábítja a színek mámora, a világítás költészete, nem mer hozzá nyúlni addig, míg biztos rajzzal, igaz meggyőződéssel a skelétumot alá nem szerkesztette. Érzí a vonalakat, s meg is akarja érteni, erről tanúskodik ezer és ezer tanulmánya, melyeket állatkertekben, vásártereken, vágóhidakon, máramarosi pásztorok között, vagy cigánytanyákon készít. Mert bár tájképekkel és emberi alakokkal is foglalkozik, az ő birodalma az állatok világa, a mi ismét természetes kifolyása művészi temperamentumának.”

BÜTTNER HELÉN: IGÁSLÓ; BIKÁ
(A MŰVÉSZET CÍMŰ FOLYÓIRAT
REPRODUKCIÓJA 1902-BŐL)

Ezt az érdeklődést – a téma szerepetét, az ábrázolt valóságrésszel szemben tanúsított alázatát, a pillanatba feledkezés örömét, az élmény kritikus önreflexióját – bizonyítják a Büttner Helénről szóló leírások, megemlékezések.

És erről tanúskodik a nyíregyházi Jósa András Múzeum két nagyobb részben 1969-ben és 1998-ban leltározott mintegy száz, jellemzően vázlatműve is. (Takács György mentette meg Czóbel Minka levelezését, fotóit, könyveit, illetve Büttner Helén több képét, vázlatát az államosító pusztítástól. A Czóbel-család utolsó lakója, Emma, 1949 januárjában halt meg; 1950-ben egy zsáknyi irat és sok kép került a nyíregyházi megyeházára: a képek elsősorban Büttner Helén rajzai, vázlatai, festményei – ezek lettek leltározva 1969-ben).

Az 1902. évi *Művészet* melléklete jellemzően Büttner Helén állatábrázolásainak reprodukcióit adta közre; s java részt állatokról készült festmények, pasztellrajzok, olajvázlatok lelhetőek föl a nyíregyházi gyűjteményrészben is. A folyóiratbeli válogatás, reprezentatív anyag; a második esetleges – a múzeumi kollekció mégis jobban rávilágít Büttner alkotói módszerére, habitusára, gondolkodására, érzelmileg megalapozott művészi világszemléletére.

Czóbel Minka interpretálásában olvassuk:

„Az állatoknál a mozdulatok és vonalak szépségét nem korlátozza a póz s konvenció. Nem fűdi takaróruha, melynek előzékeny ráncai még egy kisebb rajzhibát is elsimíthatnának. Itt a művész és a modell szemben áll egymással, teljes őszinteségben, kérlelhetetlen nyíltságban.”

Büttner Helén 1889-ben ismerkedett meg Mándokon, a Forgách-kastélyban Czóbel Minkával. Levelezni kezdtek, rendszeresen találkoztak, s 1908-ban a festőnő Anarcsra költözött. Kettőjük kapcsolata sok mendemondát szült, alapvetően azonban két művész, az író és festő emberi-alkotói barátsága volt. Az előadás és a megjelenésre váró tanulmány azt illusztrálja, hogy milyen közös pontok lehettek a két nő művészetében, mivel tudjuk magyarázni Büttner Helén festői hagyatékának töredékességét, szét-szabdalt jellegét, valamint milyen karaktervonások mentén értelmezhető ez a festészet. Szemlémhez a nyíregyházi gyűjteményt vettem alapul, ahol Madár Xiména művészettörténész volt a kalauzom.

BÜTTNER HELÉN ÁLLATOKRÓL KÉSZÍTETT
VÁZLATAI, FÁZISKÉPEI (NYÍREGYHÁZA, JÓSA
ANDRÁS MÚZEUM)

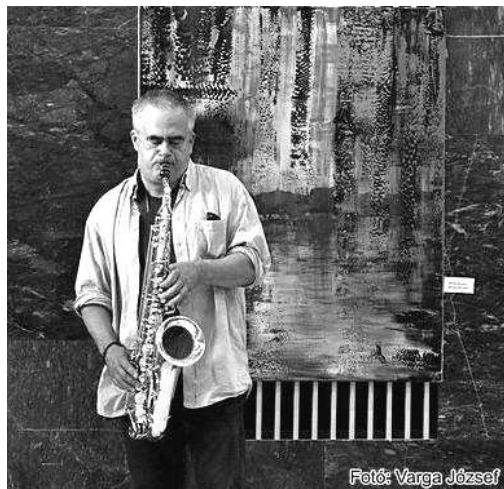
ABSZTRAKTOK: UZONYI FERENC FESTMÉNYEI VITÉZ-VERSEKKEL

Két évvel ezelőtt még valahogy így kellett volna kezdenem Uzonyi Ferenc kiállításának a megnyitóját: „Igen széles tematikai kínálattal érkezett a művész: plein air képekkel és városenteriórökkel (épületeket és köztereket, jellegzetes hangulatokat elevenít meg), festett néhány nagyobb méretű dzsessztemát és hozott táncosokat meg aktokat, romantikus, némi szecessziós hangulattal kevert női portréképet; kertjeiben a zsánerhangulat ellenére is boldog-szomorú létezéshelyek (illetve -helyzetek) fogalmazódnak meg, mígnem az emlékektől és a szakrális csodálattól eljutunk a virágszedés lélektanának figurális allegóriájáig.”

Ilyen és ehhez hasonló észrevételeket tehattünk volna, a régi megnyitókából, életrajzi és művészi visszautalásokkal, most azonban legfeljebb Hermann Hesse egy (Uzonyi Ferenc után) általam is többször idézett mottóját eleveníthetjük föl:

„November végigsöpört az erdőn. A legfényesebben világító, tiszta, keveretlen színű kis palettája vigaszt, mentsvárat, arzenált, imakönyvet, ágyút jelentett neki, amellyel megcélozhatta a gonosz halált.”

Az idézet azért releváns, mert Uzonyi Ferenc erről a fényes, vigaszt és arzenált egyszerre jelentő palettáról keverte ki az elmúlt másfél-két évben is a színeket, és festett vagy kétszáz vásznat. Nem menekülve el a természetből és a városból, viszont előbb csak minimalizált formákra (kezdetben bögrékre), aztán inkább már a gesztusokra és színpárbeszédekre absztrahálva a létezés bonyolult viszonyait. Azonosulhatunk a katalógusként is lapozható kötet végi jellemzéssel:

„Uzonyi olyan képi struktúrát épít fel, amelyek archetípusai kimutathatók a természetben.

Sok időt tölt víz közelében, vizsgálja a vízfelületen megfigyelhető játékoságot, az állandó, napszaktól függő változást. A vízcseppek, a buborékok, azok csillogása, az ösztönösen érezhető szakrális geometria törvényeit követik.

A MÁJUS 27-I AGRÁREGYETEMI, KÖTETBEMUTATÓVAL EGYBEKÖTÖTT MEGLNYITÓN JÉGER ATTILA SZAXOFON-IMPROVIZÁCIÓKAT ADOTT ELŐ

A természeti világ olyan gazdag témakincset kínál, amely szinte kimeríthetetlen. Mesterei (a többi közt Kapcsa János és Bényi Árpád) sok mindenre, ecsetkezelésre, technikára megtanítottak, a természet egységének, harmóniájának felismeréséhez pedig Eckhart Tolle és Hermann Hesse írásai adtak segítséget.

Festményei térben is hatnak és plasztikusak. Képeire jellemző az esetlegesség és kiszámíttóság, a tér és sík találkozása, ennél fogva olyan asszociációt kelthetnek a nézőben, hogy amit lát, az nem más, mint mikroszkopikus képek felnagyítása, vagy valami ahhoz hasonló, a mikro-faunától egészen a makrokozmoszig. Festményeit nézve sokszor azt érezhetjük, hogy egy szakrális térbe lépünk, látjuk és érezzük a harmóniát, és ezt a harmóniát – a tér szentségét – mérhető objektív tulajdonságok adják, amelyek a szépség titkát hordozzák magukban.”

Az új Uzonyi-művek lassan két éve készülnek, ennek a kötetnek, aztán a kiállításnak is az ötlete viszont csak a múlt év nyarán fogalmazódott meg, amikor kéthárom, a bögrés képekhez írott versem után egy héten keresztül (2015. júliusban) minden délelőttöt Feri műtermében töltöttem, versírással. Körbepakoltuk a zongoraszobában a képeket, Feri két szobával arrébb festett, én zenét hallgattam, és verset írtam. Így született meg összesen 40 vers, aztán így készült a katalóguskötet, 33 Uzonyi-festmény színes reprodukciójával. A könyv fülszövegén idéztem a *Néző • Pont* folyóirat májusi számában közölt naplójegyzetből, ebben Uzonyi Ferenc új képeire szinte ösztönösen reflektáltam. Ennek részben szerkesztett változatát idézem alább:

KÖSZÖNTÖT DR. STÜNDL LÁSZLÓ DÉKÁNHELYETTES MONDOTT

„Uzonyi Ferenc absztraktjai tulajdonképpen expresszív lélekaktok. Hiszen nem a test, hanem a lélek vetkőzik meztelenre, indulatok lobognak a képek festékbőréen. Szorongások és haragok, csalódások és rácsodálkozások, örömök és virágníylások, felszikrázó vágyak és nekiiramodások, fojtott könnyek és az égből puha páráként aláereszkedő derűk tündökölnek-kavarognak-sikonganak-hörögnek, a figura kényszerétől megszabadulva, asszociatív látomásos kompozíciókat hozva létre. Szinte naponta születik ilyen nagyobb méretű kép: látszólag dekoratív kellék, melynek a bátrabb berendezésű lakásokban ugyanúgy ott van a helye, mint ahogy

ott volna a világ nagyvárosainak modern múzeumi gyűjteményeiben. Mégsem 'kellék', hanem mindegyik drámai főszerep.

Sorsot hordoz, színeke és ébredés-geisztusokba kódolt világmodell a kép. Uzonyinál az absztrakció egyrészt a kimondást segítő, a bűntől való szabadulást, a katarzist szolgáló stílus eszköz, de még inkább nyílt álca: egymás titkait is őrző színre tegekbe, érzéki jelekbe és a tekintet nyomán is lüktetni kezdő nyomokba rejtőzik – hogy mindenki lássa lelkét ebben az angvalléptű, ebben a lázasan csillogó, ebben a rózsanyílásba és kavicscsobbanásba feledkező alkotó örömben.”

Az *Absztraktok* cikluscím azt is jelenti, hogy a művész csupán azzal befolyásol az értelmezésben, hogy ő maga nem értelmez, nem ad jelentést, csak azt mondja, hogy elvonatkoztatásról van szó. Azonban minden absztrakció konkrét élményből (látványból, tárgyól, emlékből, életérzésből, találkozásból, örömből, bánatból) indul ki. S föltehetjük a kérdést: vajon feladatunk-e visszatalálni a festő konkrét élményéhez, vagy inkább a mi életünkbe kell beépíteni a kép hangulatát, a festmény indulati késztetéseit.

Én az utóbbi mellett voksolok, már csak azért is, mert a lehető legkisebb mértékben érdekel, hogy mit akart (kifejezni) a művész. Sokkal fontosabb, hogy nekem mit jelent a kép. És amikor ezek a versek megszülettek, én bizony nem gondoltam arra, hogy mit akart Uzonyi Ferenc, de még arra sem, hogy én mit akarok (kifejezni). Ugyanakkor a kép mellé írt vers (és a kiállított festmény alá helyezett idézet) már befolyásolja az értelmezést. Mégis: sok vers és sor jelentése naponta változik, akár a képeké vagy a színeké. Talán ez volna a tiszta impresszionizmus? A kép – miközben kutatja a természet és az emberi viselkedés rejtélyeit – mindig befogadja a néző aktuális hangulatát, s felel is arra. A vers is szavakba oltott érzéki nyomozás és felelet – egyszerre.

Kívánhatjuk most, hogy jöjjenek létre a párbeszédnek minden és mindannyiunk – vagy játszva kicsit a szóval: a tények és a fények – között!

A KÖZÖNSÉG EGY RÉSZÉ A MEGNYITÓT HALLGATJA, MELYEK SZÖVEGÉT FENTEBB OLVASHATTÁK

UZONYI FERENC FESTŐ-
MŰVÉSZ DEDIKÁL

FOTÓK:
VARGA JÓZSEF

AZ ORSZÁGOS PASZTELLFESTŐK EGYESÜLETÉNEK KIÁLLÍTÁSAI
2016. MÁSODIK FELÉBEN

Nyírbátori Kulturális Központ
Mátészalkai Kulturális Centrum
Debreceni Kölcsey Központ Bényi Árpád Terem
Derecskei Művelődési Központ
Gyöngyösi Gyöngyök Mátra Művelődési Központ

május 20. – július 11.
július 13. – augusztus 2.
augusztus 3–28.
szeptember–október
november 7–25.

(A DEBRECENI SZÉKHELYŰ
MŰVÉSZETI CSOPORT TÁRLATAIT
CSERÉP ZSUZSA KULTURÁLIS
MENEDZSER, AZ EGYESÜLET
TÁRSADALMI TITKÁRA SZERVEZI)

PACSIRTAÜTYTÖS REGGEL –
PALOTAI ERZSÉBET PASZTELLKÉPE

A KERESZTÉNYSÉG – VENCSELLEI ISTVÁN FOTÓKIÁLLÍTÁSA

A Holló László- és Életműdíjas fotóművész, a Magyar Kultúra Lovagja *Kereszténység* című tárlata nyílt meg májusban a debreceni Méliusz könyvtár kiállítótermében (a katolikus emlékév elmaradt rendezvényeként); a fotók egy hónapig voltak láthatók.

„Vencsellei képei nem akarnak prédikálni, elkerülik a jámbor áhítatkeltést, de látásmódja több mint érzékszervi képesség” – mondta Keresztesné dr. Várhelyi Iлона történész, muzeológus megnyitójában, utalva arra, hogy Jézus látást (is) ajándékozott a vak embereknek.

TRANZIT 22.0

KOMLÓDI JUDIT FESTŐMŰVÉSZ
TRANZIT 22.0 CÍMŰ ÚJ KIÁLLÍTÁSÁT
A HERMAN OTTÓ MÚZEUM ÉS MISKOLCI
GALÉRIA RENDEZTE MEG JÚNIUS 8-TÓL A
PETRÓ-HÁZBAN (MISKOLC, HUNYADI U. 12.).
A TÁRLAT AUGUSZTUS 28-IG LÁTOGATHATÓ

KOMLÓDI JUDIT ALKOTÁSA

RÉZMŰVES GYULA FESTMÉNYEI

A „Fekete tűz”- és Roma művészeti-díjas (1999), a Cigányság kultúrájáért kitüntetéssel (2014) elismert Rézműves Gyula képeit állította ki a hajdúböszörményi Sillye Gábor Művelődési Központ – a kiállítás május 12. és június 10. között volt látogatható. Munkáiban a művész a roma hagyományok folytatására törekszik, hiteles természeti és társadalmi közegbe helyezve a tradíciót.

(A KÉPEK FORRÁSA: INTERNET)

[HTTP://INDAFOTO.HU/GABORAPUKA/REZMUVES_GYULA_FESTOMUVESZ_KIA](http://indafoto.hu/gaborapuka/rezmuves_gyula_festomuvesz_kia)

ELŐZETES:

**PAPP KÁROLY GRAFIKUSMŰVÉSZ
EGYENES LABIRINTUSAI**

„...*Ó anyag-élet!*...” címmel június 17. és július 22. között tekinthető meg Papp Károly Móré Mihály-díjas grafikusművész kiállítása Debrecenben, a Belvárosi Művelődési Központ Galériájában.

Papp Károly az elmúlt két évtized alatt egyik halk hangú, annál mélyebb tudású (tehát angyalok szárnyán magasba emelkedve szemlélődő) rézkarcoló grafikus lett a régiónak. A művész egyéni világát nemcsak az aprólékosan kimunkált biztos technikai tudás alapozza meg, hanem tartópillére a zenei és irodalmi inspiráció is. Mozart zenéje ugyanúgy serkenti a világ művészi újrarendezésére, mint Pilinszky, Ady vagy Shakespeare...

PAPP KÁROLY RÉZKARCA: APOKRIF

A NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

BODÓ ISTVÁN és felesége – Debrecen
Ceze Út- és Mélyépítő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. –
Debrecen – CZENTYE JÁNOS
DEBRECENI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
KAPITÁLIS KFT. – Debrecen
MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen
FORMULA HOLDING KFT. – Sántha Antal – Hajdúböszörmény
SZABÓNÉ PAPP IBOLYA – Szekszárd
SER–MÜLLER KFT. – Serfőző Attila – Debrecen, Hajdúböszörmény
Dr. Szelekovszky Sándor és családja – Mályinka
TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest

www.tit.hu

BAKONSZEG

Fenyvesvölgyiné
Tóth Mária Zsuzsanna

BERETTYÓÚJFALU

Bihari Múzeum
és Sinka István Városi Könyvtár

BÁRÁND

dr. Palástiné Deli Elvira

BUDAPEST

dr. Bolvári-Takács Gábor, Honvéd Együttes Nkft., Magyar Táncművészeti Főiskola,
dr. Feledy Balázs, dr. Koncz Gábor, Nagy Gábor Miklós, Palásthy Lajos, Szabó Magda
Szellemi Örökségéért Alapítvány, dr. Szurmainé Silkó Mária, Vasné dr. Tóth Kornélia

DEBRECEN

Bényi Árpádné, Bereczki Gizella, Bothné Dóra és Both Tibor, prof. Csohány János,
Erdélyi Márta, Hegyi Rezsóné, Holló Lászlóné, dr. Juha Enikő, Juha Richárd, Kiss
József és felesége, Koncz Tibor (Civis Art Képzőművészeti), Koós Károly Művészeti Szak-
középiskola, Korompai Balázs és Korompainé Mocsnik Marianna, Kovács István (Egri
Borozó Borbarát Galéria), dr. Kövér József, dr. Krénné Cserép Zsuzsanna, dr. Kurucz
Márta, Magyar népművelési Múzeum, Májer István, Maksai János és családja, dr. Matolcsi
Lajos, dr. Nagy Attila és felesége (UroPath Bt.), Nagy Krisztina és Vass János,
Nuridsány Éva, dr. Ötvös László és családja, dr. Papp Gyula, dr. Péter-Szarka Dávid,
Piskóty Teréz, dr. Takács Erzsébet Ildikó, Szabó András, dr. Tar Károly és T. Szoboszlai
Katalin, Rózsa János és R. Poncz Mária, Tamás-Kis Andrásné, Tímár Tamás (TT Play
Kft.), Turcsányi Béla, prof. em. Ujváry Zoltán, Várkonyi Zsolt, dr. Virágh Mária.

DERECSKE Koncz Sándor és családja	KONYÁR Szőnyi Sándor és felesége
EGER Dr. Kődöböcz Gábor	MÁLYINKA Dr. Szelekovszky Sándor és családja
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY Hajdúböszörmény Város Önkormányzata Kiss Attila polgármester Molnár Pál Pál Nagy Balázné, Sántha Antal (Formula Holding Kft.), Szabadhajdú Közművelődési Média és Rendezvényszervező Nkft. Takács László (Hajdúböszörményi Művészeti Megálló Galéria), Tarczy Péter	MÁTÉSZALKA Szatmári Múzeum dr. Cserenyák László
ÉGERSZÖG Tóth György	MIKEPÉRC Wass Albert Közösségi Ház és Könyvtár – Integrált Közösségi Szolgáltató Tér
ÉRD Skornyák Ferencné Turner Zsuzsanna	MISKOLC Varga József
GÖMÖRSZŐLŐS É. Kovács László Gömörszőlős Község Önkormányzata Tompai Mihály Gömöri Kulturális Egyesület	MOHÁCS Imolay dr. Lenkey István, Hegyibeszédesek Baráti Társasága
GYULA Póka György	MONOR Kodály László
HAJDÚDOROG Görög Demeter Művelődési Ház	NAGYRÁBÉ Balogh Gyula
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY Hézsó Ferenc és felesége	NYÍREGYHÁZA Csordásné Szikora Erzsébet
KESZTHELY Dr. Sólyom Sándor	PANNONHALMA Gaál András és felesége
KOMÁROM Orbán Irén és családja	SZARVAS Baginé Tóth Erika
	SZEKSZÁRD Illyés Gyula Megyei Könyvtár, Szabóné Papp Ibolya
	TISZADADA Boncsér Árpád

TARTALOM

A művész, aki szétoztotta önmagát Menyhárt József (1901–1976) festő- és grafikusművész emlékezete	241
„A színházban - - - én akkoriban valósággal laktam” (Györfi Ádám Ady Endre-szobrát avatták Debrecenben)	247
Hazatalálás (Boros Attila és „a vonal diadala”)	258
Időutazás (Szabó András kiállítása a debreceni Benedek Galériában)	266
Modern festői dramaturgiába oldott misztikus szépségimádat (Kozma István kiállítása a debreceni Bényi Árpád Teremben)	270
Vizek és tornyok – emlékezet és remény (Komiszár János tárlata az I. Geszterédi Aranyszablya Fesztiválon)	278

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

Pálfy Julianna: Kedves Bohumil	284
Arról, ami Valóságos (Buka László gondolatai kiállítása előtt).....	290
Költészet napi haikuíró-verseny a debreceni Méliusz könyvtár újkerti fiókkönyvtárában	292
Nagy Gábor Miklós versei	297
Csontos János <i>Karnevál</i> című tárcakötetéről	300
Szemle: <i>Táncművészet; Tánctudományi Közlemények; Zempléni Múzsa; Lupé; Csobaj Zsolt kalotaszegi kazetta-változatai; Agria; Szabó András táncművész pillanatai; Stádium-est Debrecenben; Dalmi Sándor: Arcvonások; A „Nagy Háború” és emlékezete; Katolikus újjászületés Debrecenben</i>	305

MÚZEUMI KURÍR

Hézsó Ferenc festményei; Micska Zoltán kiállítása; Magyar borvidékek képei a debreceni Borbarát Galériában; Tájak, talányok, történetek; Gulyás György centenáriumi domborművének avatása; Józsa Sándor talányai	314
Költőlélek a bronzszoborban – Kölcsy Ferenc-portré az iskolában	321
„Külön mítoszvilág” – Alkotó nők: Büttner Helén festőművész	324
Absztraktok: Uzonyi Ferenc versei Vitéz-versekkel	328

HÍREK

Az Országos Pasztellfestők Egyesületének kiállításai... A kereszténység – Vencsellei István fotókiállítása; <i>Tranzit 22.0</i> ; Rézműves Gyula festményei Hajdúböszörményben; Előzetes: Papp Károly egyenes labirintusai	331
A Néző • Pont támogatói és előfizetői	334